

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος δωδέκατος Συνδρομή ἰτησία : Ἐν Ἀθήναις, φρ. 10, ἐν ταῖς ἱαρχίαις φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἰτησίαι — Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6 13 Δεκεμβρίου 1881

TO STABAT MATER*

[Ἐκ τῶν τοῦ Henry Murger].

Α'

Τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα τοῦ 1714, καθ' ἣν ὤ-
ραν οἱ κάτοικοι τοῦ παρὰ τὴν Νεάπολιν χωρίου
Καζόρια ἐπορεύοντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐξύπνα
ὑπὸ τοῦ ζωηροῦ καὶ χαρωποῦ ἤχου τῶν κωδῶνων
μικρὸν παιδίον κοιμώμενον ἐν τινὶ δωματίῳ οἰ-
κίσκου ταπεινοῦ πάντοθεν ὑπὸ κήπων περιβαλ-
λομένου. Ἦρχισε νὰ τρίβῃ τὸ παιδίον τοὺς ὀ-
φθαλμούς του, ἔπειτα δὲ, ἅμα παρετήρησε τὰς ἀ-
κτίνας λαμπροῦ ἑαρινοῦ ἡλίου νὰ εἰσβάλλωσιν εἰς
τὸ δωμάτιον, ἀνέκραξε κροτοῦν τὰς χεῖρας :

— Ἄ! τί ὠραῖος καιρὸς!... Τί χαρά! Ὁ ἄ-
βγω σήμερον ἔξω.

Διὰ νὰ νοήσῃ τις τὴν κραυγὴν ταύτην τοῦ παι-
δίου, πρέπει νὰ μάθῃ ὅτι ὁ Βαπτίστος (οὕτως
ὠνομάζετο) ἐγείρετο ἀπὸ νόσου μακρᾶς καὶ ἐπι-
κινδύνου, ἐξ ἧς ἐσώθη χάρις εἰς τὴν νεαράν του
ἡλικίαν· ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ ἡ ἀνάρρωσις τῷ εἶχε
παράσχει ὀλίγας δυνάμεις καὶ ὁ ἱατρός τῷ εἶ-
χεν ἐπιτρέψει νὰ σηκωθῇ καὶ νὰ φάγῃ ὀλίγον, ἐ-
φαντάζετο ὅτι ἦτο ἐντελὴς καλὰ, καὶ εἶχε λάβει
τὴν ὑπόσχεσιν παρὰ τῆς θείας του, παρὰ τῇ ὁ-
ποῖᾳ ἀνετρέφετο, ὅτι θὰ ἐξήρχετο τῆς οἰκίας τὴν
ἡμέραν τοῦ Πάσχα, ἐὰν ὁ καιρὸς ἦτο καλός. Διὰ
τοῦτο ὁ Βαπτίστος ἐξύπνα μὲ τὴν χαρὰν τὴν
πρωτὰν ἐκείνην τὴν τόσῳ ποθητὴν.

— Τί χαρά, ἔλεγε, νὰ ἔβγω ἀπὸ τὸ παλαιο-
δωμάτιον αὐτὸ, ὅπου τόσον καιρὸν στενοχωροῦ-
μαι! Τί ὠραῖον περίπατον θὰ κάμω εἰς τοὺς κάμ-
πους μὲ τὴν ἐξαδέλφην μου.

Καθίσας δὲ ἐπὶ τῆς κλίνης του ἐφώνησε :

— Τερέζα, Τερέζα! δός μου τὰ φορέματά μου,
ὅθι σηκωθῶ.

— Ὁ ἄ καθήσῃς ἡσυχος! τῷ ἀπήντησεν ἐκείνη.

— Καλὰ, ἀλλὰ πῆς εἰς τὴν θείαν νὰ μοῦ δώ-
σῃ τὰ ρούχά μου, θέλω νὰ σηκωθῶ.

— Ὅρίστε, ὑπέλαβεν ἡ Τερέζα δίδουσα τὰ
ἐνδύματα.

* Stabat mater (=ἑστία ἡ μήτηρ), εἶναι αἱ πρῶται λέξεις
ἐνὸς περιβοήτου ὕμνου τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, χρησιμεύουσι
δὲ καὶ ὡς ὀνομασία τοῦ ὕμνου τούτου, ὅστις φάλλεται τὸ
ἑσπέρας τῆς μεγάλης παρασκευῆς καὶ περιγράφει ἀφελῶς ἅ-
μα καὶ μελαγχολικῶς τὸ τί ἔπασχεν ἡ Παναγία κατὰ τὴν
σταύρωσιν τοῦ Σωτῆρος. Διασημότετοι μουσουργοὶ ἔχουσι
μελοποιήσει τὸ Stabat, ὁ Περγολέσης, ὁ Ἀυδὸν, ὁ Αἰνδελ,
ὁ Ροσσίνης.

— Ἀλλὰ, εἶπεν ὁ Βαπτίστος, θέλω τὰ καλὰ
μου, ἔξυρξαις ὅτι θὰ ἔβγω σήμερον.

— Ὅχι, ἀκόμη δὲν θὰ ἔβγῃς, δὲν ἀφίνει ὁ ἱ-
ατρός, εἶναι ψύχρα καὶ θὰ σὲ βλάψῃ!

— Ψύχρα! Ποῦ εὔρεθῃ! ἔχει ἡλιον ὠραιότα-
τον, καὶ ἔπειτα ἡ θεία μου ὑπεσχέθη νὰ μὲ πάρῃ
εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

— Ἡ θεία σου ἔχει μίαν ὥραν, ὅπου ὑπῆγεν
εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

— Ψεύματα μοῦ λές, ὑπέλαβε ζωηρῶς ὁ Βα-
πτίστος, τώρα τὴν ἤκουσα νὰ ὁμιλῇ.

Καὶ ἤρχισε νὰ φωνάζῃ :

— Θεῖα, θεῖα!

— Σοῦ λέγω ὅτι εἶναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν μὲ
τὸν θεῖόν σου καὶ μὲ τὴν ἐξαδέλφην σου.

Τότε, ὅπως ὅλα τὰ παιδιά ὅταν εὐρίσκωσιν
ἀντίστασιν εἰς τὰς θελήσεις των, ὁ Βαπτίστος
ἤρχισε νὰ μορφαῖζῃ καὶ ἔχωσε τὴν κεφαλὴν του
ὑπὸ τὰ σκεπάσματα, λέγων :

— Εἶσαι κακὴ, δός μου τὸ πρόγευμά μου.

Κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἡ εὐχарис φωνὴ παι-
δίου δωδεκαετοῦς εἰσελθόντος εἰς τὸ δωμάτιον
καὶ φωνάζοντος αὐτὸν ἔκαμε τὸν Βαπτίστον νὰ
ἐγείρῃ τὴν κεφαλὴν καὶ νὰ εἴπῃ :

— Μπα! σὺ εἶσαι, Πέτρο!

— Ἐγὼ εἶμαι, ἀπήντησα τὴν θείαν σου καὶ
μοῦ εἶπε νὰ ἔλθω νὰ σ' εὕρω.

— Εὐχαριστῶ. Πές μου, Πέτρο, ἀλήθεια εἶ-
ναι ψύχρα σήμερον;

Εἰς μάτην προσεπάθει διὰ σημείων ἡ Τερέζα
νὰ ὑπαγορεύσῃ εἰς τὸν Πέτρον καταφατικὴν ἀ-
πόκρισιν, ἐκεῖνος δὲν εἶχε νοήσει καὶ ἀπήντησε :

— Ψύχρα! Ποῖος σοῦ τὸ εἶπε; Ἐκεῖνο ὠρί-
μασαν τὰ πορτοκάλια.

— Ἄ! ψεῦτρα! εἶπε τότε πρὸς τὴν Τερέζαν
μετὰ θυμοῦ ὁ Βαπτίστος, βλέπεις!

Ἐκείνη περιορίσθη νὰ τῷ ἀπαντήσῃ :

— Πάγω νὰ ἐτοίμασω τὸ πρόγευμά σου.

Καὶ ἐξῆλθεν.

Ὅταν ἔμειναν μόνα τὰ δύο παιδιά, ὁ Πέτρος
ἠρώτησε τὸν φίλον του :

— Καὶ διὰ τί δὲν θὰ ἔβγῃς σήμερον;

— Δὲν θέλει ἡ θεία, ἀπήντησεν ἐκεῖνος σκυ-
θρωπάζων. Ἡ Τερέζα λέγει ὅτι δὲν ἀφίνει ὁ ἱα-
τρός, καὶ ὅμως ὁ ἱατρός χθὲς μοῦ εἶχεν εἶπει ὅτι
θὰ ἔβγω. Τί καλὰ! ποῦ ἦλθες, θὰ στενοχωροῦμένη
μόνος μου. Εἶχα ὁκτὼ ἡμέρας ὅπου ἤλπιζα ὅτι

σήμερον θά διασκεδάσω! Θά είναι τόσον ώραία εἰς τὴν ἐκκλησίαν!

— Ὡραία, ἀπήντησεν ὁ Πέτρος, ἀλλὰ ὥραιότερα θά εἶναι εἰς τὴν Νεάπολιν. Ὅλη ἡ αὐλὴ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, μουσικὴ λαμπρά!

— Ἄ! ναι, εἶπεν ὁ Βαπτίστος, τὰ ὄργανα.

— Καὶ βιολία καὶ ψάλται, ἐκατὸ μουσικοὶ τοῦλάχιστον, τί ώραία! Ἐπρόκειτο καὶ ἐγὼ νὰ πάγω, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησεν ὁ πατέρας.

— Θά εἶναι λὲς πολλοὶ μουσικοί; ἠρώτησεν ὁ Βαπτίστος.

— Φυσικά, ἀφ' οὗ θά εἶναι ἡ αὐλὴ εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

— Νὰ σοῦ πῶ, Πέτρο...

— Τί;

— Μᾶς ἔχουν ἀφήσει ἐδῶ καὶ τοὺς δύο μας...

— Λοιπόν;

— Ἄν θέλῃς πᾶμε εἰς τὴν Νεάπολιν.

— Τί νὰ κάμωμεν;

— Ν' ἀκούσωμεν τὴν μουσικὴν, ἀπεκρίθη ὁ Βαπτίστος, τοῦ ὁποίου οἱ ὀφθαλμοὶ ἤρχισαν βαθμὴν νὰ ἀστράπτουν, θέλεις;

— Μὰ πῶς θὰ κάμωμεν, θὰ μᾶς ἴδῃ ἡ Τερέζα; ἔπειτα ἀπὸ ἐδῶ εἰς τὴν Νεάπολιν εἶναι δύο ὥρων δρόμος, θὰ ἀρρωστήσῃς πάλιν. Θὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸν δρόμον καὶ τὸν πατέρα μου, προσέθηκεν ὑποτρέμων ὁ Πέτρος, συλλογίσου τα.

— Μὴ φοβᾶσαι, ἀπεκρίθη ὁ Βαπτίστος, δίδων θάρρος εἰς ἐκείνον, ὃν ἤθελε νὰ κάμῃ συνένοντόν του, ἐγὼ περιπατῶ γρήγορα, ἡ Τερέζα δὲν μᾶς βλέπει, θὰ ἐβγῶμεν ἀπὸ τὸν κήπον. Ἀμα τελειώσῃ ἡ λειτουργία ἐπιστρέφωμεν καὶ οὔτε θὰ μᾶς καταλάβῃ κανείς. . . . Καὶ ἂν μᾶς καταλάβουν ἐπὶ τέλους, θὰ μᾶς μαλώσουν, τί θὰ μᾶς κάμουν. Ἐγὼ εἶμαι καὶ ἀρρωστος· ἄλλην τιμωρίαν δὲν ἔμπορουν νὰ μοῦ κάμουν.

— Μὰ ἐγὼ; ὑπέλαβεν ὁ Πέτρος.

— Κάμε καὶ σὺ τὸν ἀρρωστον νὰ σὲ συγχωρήσουν. Ἀλλὰ φαντάσου τί μουσικὴν θὰ ἀκούσωμεν! Ἐλα, πᾶμε!

Καὶ ταῦτα λέγων ὁ Βαπτίστος εἶχεν ἐνδυθῆ καὶ παρέσυρε μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Πέτρον θέλοντα καὶ μὴ θέλοντα.

Ἐξήλθον τῆς οἰκίας χωρὶς νὰ ἴδῃ αὐτοὺς ἡ Τερέζα, ἀλλὰ καθ' ἣν ὥραν ἐπρόκειτο νὰ καταλίπωσι τὸ χωρίον καὶ νὰ πορευθῶσι τὴν μεγάλην ὁδὸν, τὴν ἄγουσαν εἰς Νεάπολιν, οἱ νυγμοὶ τοῦ σομάχου τοῦ ἑκάμον τὸν Βαπτίστον νὰ ἐνθυμηθῇ ὅτι ἀπὸ τῆς προτεραιίας δὲν εἶχε φάγει.

— Καλέ! λέγει πρὸς τὸν σύντροφόν του, ἐλησμένησα νὰ προγευματισῶ. . . Ἀλλὰ δὲν πειράζει, θὰ φάγω τὸ γεῦμα μὲ περισσοτέραν ὄρεξιν.

Καὶ ἤρχισαν νὰ σπεύδωσι διὰ νὰ φθάσωσι ταχύτερον. Μετὰ μιᾶς ὥρας καὶ πλέον δρόμον εἰσῆλθον εἰς τὴν Νεάπολιν ἰδρωμένοι καὶ μόλις ἐκ τοῦ κόπου δυνάμενοι νὰ σταθῶσιν εἰς τοὺς πόδας των. Ὅπως δὴποτε εἰσῆλθον εἰς τὴν πρώτην ἐκκλησίαν,

πρὸ τῆς ὁποίας ἔτυχεν νὰ διέλθωσι, καὶ ἦτις ἦτο ἀκριβὲς ἐκεῖνη, εἰς ἣν ἔμελλε νὰ παρασθῇ ἡ αὐλὴ.

Ἐνεκα τῆς ἐροτῆς ἡ ἐκκλησία ἦτο μεγαλοπρεπῶς ἐστολισμένη, καὶ ἀκτίνες τοῦ ἰταλικοῦ ἡλίου εἰσχωροῦσαι διὰ μέσου τῶν χρωματιστῶν ὑάλων τοῦ ἱε' αἵωνος διέδιδον φῶς σοβαρὸν καὶ κατανυκτικὸν ἐπὶ τῶν εὐσεβῶς γονατισμένων πιστῶν. Ἐπὶ ἰδιαίτερον ὑψώματος ἐστρωμένον διὰ βελούδου καὶ κεκοσμημένον διὰ τῶν βασιλικῶν σημάτων ἔστατο ἡ αὐλὴ, κατανυκτὶ τοῦ μέρους, ὑπερκατεῖχεν ἡ ὀρχήστρα καὶ οἱ ψάλται.

Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Βαπτίστος καὶ ὁ Πέτρος εἶχον κατορθώσει νὰ εὗρωσι θέσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὸ ὄργανον ἐξέβαλλε τοὺς πρώτους φθόγγους τοῦ *Κύριε ἐλέησον*. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὁ Βαπτίστος ἐλησμένησα τὴν κούρασιν καὶ ἔμεινεν ἀκίνητος ὡς ἡ στήλη πρὸς ἣν ἐπερείδετο. Πᾶσαι αἱ ἐξωτερικαὶ τῆς λατρείας πομπαὶ εἶχον ἀφανισθῇ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν του καὶ μία μόνη ἐπεκράτει ἐν αὐτῷ αἴσθησις, ἡ τῆς ἀκοῆς. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Πέτρος περιέφερε πλανώμενα τὰ βλέμματά του ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὁ Βαπτίστος οὐδὲν μὲν ἔβλεπεν, ἤκουε δὲ μόνον τὴν μουσικὴν καὶ τὸ ᾄσμα.

Ἦτο δὲ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν βεβουλημένος, ὥστε, ὅταν ὁ ἱερεὺς ὕψωσε τὰ ἅγια, ἐλησμένησα νὰ κλίνη τὸ γόνυ, ὅπως πάντες οἱ χριστιανοὶ εἶχον πράξει, καὶ ἐπεπλήχθη διὰ τοῦτο ὑπὸ τινος παρισταμένης γραίας.

Μάτην ὁ Πέτρος ἔσπρωχνεν αὐτὸν διὰ τοῦ βραχίονος, ἵνα προκαλέσῃ τὴν προσοχήν του εἰς τὰ ἔξοχα ὑποκείμενα, τὰ ὁποία εἰσερχόμενα κατελάμβανον κατὰ σειρὰν τὰ προσδιωρισμένα δι' αὐτὰ στασίδια, ὁ Βαπτίστος οὐδὲν ἀπήντα, ἵνα μὴ χάσῃ οὐδὲ μίαν νόταν τῆς ἱερᾶς ἐκείνης μουσικῆς, τῆς ὁποίας οἱ ἁρμονικώτατοι φθόγγοι ἐσθένυντο ὑπὸ τοὺς εὐρεῖς θόλους τῆς ἐκκλησίας. Τέλος εἶχε τελειώσει ἡ λειτουργία, εἶχε παύσει ἡ μουσικὴ καὶ ὁ κόσμος ἤρχισε νὰ ἐξέρχεται, ἐκεῖνος δὲ πρὸς τὴν στήλην ἐρειδόμενος, ὁρθὸς καὶ ἀκίνητος ὡς ἡ πέτρα, ἀκόμη ἤκουεν. Ἐχρεώσθη δὲ νὰ τὸν σύρῃ ζωηρῶς διὰ τοῦ βραχίονος ὁ Πέτρος, ἵνα τὸν κάμῃ νὰ νοήσῃ ὅτι θὰ ἔμεινον πλέον μόνον οἱ δύο των ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, καὶ ὅτι καιρὸς ἦτο νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸ χωρίον.

Ὁ Βαπτίστος τὸν ἠκολούθησεν, ἀλλ' ἅμα ἐξῆλθε τοῦ ναοῦ αἰφνιδίως τρόμος τὸν ἔκαμε νὰ φρικιάσῃ ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν.

— Πολὺ κρυώνω, εἶπε μετ' ἀδυνάτου φωνῆς πρὸς τὸν Πέτρον.

— Τώρα θὰ τρέξωμεν καὶ θὰ ζεσταθῇς.

— Ὅχι, δὲν ἔμπορῶ, σοῦ λέγω, ἔχω ῥίγος, ἄφες με νὰ καθίσω ἐκεῖ εἰς τὸν ἥλιον.

Καὶ ἐκάθησεν· ἀλλὰ τὸ ῥίγος ἐπετάθη, ἔτρεμον οἱ ὀδόντες του, καὶ ἐπὶ τοῦ προσώπου του ἐπεχύθη τόση ὠχρότης, ὥστε τρομάξας ὁ Πέτρος ἐζήτησε βοήθειαν παρὰ τῶν ἐξερχομένων ἀκόμη ἐκ τῆς ἐκκλησίας.

Ἐγγεινε κύκλος περὶ τὰ δύο παιδία, φιλάνθρωποι δὲ τινες ἐσκόπουν νὰ ὀδηγήσωσι παρ' ἑαυτοῖς τὸν Βαπτίστον, ἵνα τῷ παράσχωσι τινα βοήθειαν, ὅτε ἀνὴρ διασχίζων τὸ πλῆθος ἐπορεύθη κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν Πέτρον καὶ λαμβάνων αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὠτίου, τὸν ἠρώτησε μετὰ βροντῶδους φωνῆς:

— Τί κάμνεις ἐκεῖ σὺ;

Ἦτο ὁ πατὴρ τοῦ Πέτρου, ὅστις ἀναγνωρίσας τὸν υἱὸν τοῦ ἑκάμεν χρῆσιν τῶν πατρικῶν του δικαιωμάτων ἐπιπλήττων τὸν υἱὸν του.

Τὸ ταλαίπωρον παιδίον διττῶς τρομασμένον δὲν ἔκρινεν ἀρμολίαν τὴν στιγμὴν, ἵνα δώσῃ λεπτομερεῖς πληροφορίας περὶ τῆς διαγωγῆς του, ἀλλὰ δεικνύων πρὸς τὸν πατέρα του τὸν Βαπτίστον καθήμενον ὠχρὸν ὡς σινδόνα:

— Πατέρα, τῷ λέγει, περιποιήσου τὸν Βαπτίστον· ποῦ ἀποθνήσκει.

— Καλὰ λέγεις, ἀπαντᾷ ὁ πατὴρ, τώρα τὸν ἀναγνωρίζω, εἶναι ὁ ἀνεψιὸς τῆς γειτόνισσάς μου, φαίνεται ὅτι δὲν ἔμπορεῖ μὲ τὰ σωστά του. . . . Περίμενε με, Πέτρο.

Ἀπεμακρύνθη, μετ' ὀλίγον δὲ ἦλθε μὲ ἀμάξιον, ἔθηκεν ἐντὸς αὐτοῦ τὰ δύο παιδία καὶ μαστιγώσας τὸν ἵππον ἀνεχώρησε διὰ τὸ χωρίον.

Τὸ ἑσπέρας τῆς ἰδίας ἡμέρας ὁ Βαπτίστος ἦτο κατάκοιτος εἰς τὴν μικρὰν του κλίνην, ἣν εἶχε τὴν πρώταν καταλίπει. Παρὰ τὸ προσκεφάλαιόν του ἐκάθητο ἀπαρηγόρητος ἡ θεία του καὶ ἤκουε τὸν ἱατρὸν λέγοντα:

— Κυρά μου, ἡ ἀσθένεια αὕτη θὰ εἴναι σοβαρώτερα τῆς πρώτης. Ἡ ἀπρονοησία τοῦ ἀνεψιοῦ σας τῷ ἐπέφερε δεινὴν πλευρίτιδα. . . . μ' ὅλα ταῦτα μὲ μεγάλην προσοχήν καὶ περιποίησιν ἔσως δυνηθῶμεν νὰ τὸν σώσωμεν. Ἀλλ' ἂς ἀκούσωμεν τί λέγει.

Ὁ Βαπτίστος τῷ ὄντι παρελάλει. Ἡ θεία του καὶ ὁ ἱατρὸς συμμενοὶ ἐπὶ τῆς κλίνης τὸν ἤκουον ψιθυρίζοντα εἰδὸς τι ἄσματος, οὗτινος τὸ μέλος συχνάκις διεκόπτετο ὑπὸ τῆς κραυγῆς:

— Θεέ μου, πόσον εἶναι ὠραῖον!

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εὗρισκεν ὠραῖον ὁ Βαπτίστος, ἦτο ἡ μουσικὴ τοῦ Παλεστρίνα, ἣν εἶχεν ἀκούσει εἰς τὴν Νεάπολιν, ὅπου εἶχον ἐκτελέσει τὴν περίφημον τοῦ μουσουργοῦ τούτου λειτουργίαν, τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Λειτουργία τοῦ Πάπα Μαρκελίου*. Τὴν μουσικὴν ταύτην ἀκούων, ὅπως ἀνέκραξε ποτε ὁ Κορρέγιος ἐνώπιον μιᾶς εἰκόνης τοῦ Ῥαφαήλου:

— Καὶ ἐγὼ θὰ γείνω ζωγράφος!

Οὕτως ἀνεκραύγασε καὶ ὁ Βαπτίστος, ὃν εἰς τὸ ἐξῆς θὰ ὀνομάζωμεν *Περγολέσην*:

— Καὶ ἐγὼ θὰ γείνω μουσουργός!

Β'.

Μετὰ δεκαπέντε ἔτη, ὠραῖαν τινὰ ἑσπέραν τοῦ Ἀπριλίου καὶ ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ, ἐνθα ὡς ἐκ

τῆς ἀπρονοησίας του ὀλίγον ἔλειψε ν' ἀποθάνῃ, ὁ Βαπτίστος Περγολέσης ἐκάθητο πρὸ κλειδοκυμβάλου, ὅπερ ἀντήχει ὑπὸ τοὺς δακτύλους του· ἐνίοτε διεκόπτετο ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μέλους καὶ ἐξ ἀνυπομονησίας ἐκρότει τὸν πόδα ὡς ἂν ἐζήτει τι. Ὁ μουσουργὸς συνέθετε.

Ἡ κρυφία ἐκεῖνη φωνή, ἥτις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Νεαπόλεως τῷ εἶχεν ἀποκαλύψει ὅτι εἶναι μουσικός, δὲν εἶχε φευσθῇ, καὶ ὅταν ὁ Βαπτίστος, σωθεὶς ὡς ἐκ θαύματος ἐκ τῆς δεινῆς πλευρίτιδος, ἠρωτήθη ὑπὸ τῶν συγγενῶν τί στάδιον ἤθελε νὰ ἀκολουθήσῃ, εὐτόλμως ἀπεκρίθη:

— Θέλω νὰ γείνω μουσικός.

Προσεπάθησεν νὰ καταπολεμήσῃ τὴν φυσικὴν κλίσιν τοῦ νέου, ἀλλ' ἐκεῖνος τοσοῦτον ἐπέμεινεν, ὥστε ἠναγκάσθησαν δεκάτριων ἐτῶν τὴν ἡλικίαν ὄντα νὰ τὸν ἐγγράψωσιν εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Ῥωδεῖου τῶν ἀπόρων παίδων τῆς Νεαπόλεως. Ἡ φύσις τῷ εἶχε δωρήσει πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἀδύνατον εἶναι ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀποκτήσῃ ἄνευ αὐτῆς ὅσῳ καὶ ἂν μοχθήσῃ, τὴν μεγαλοφυΐαν. Αἱ πρόοδοι αὐτοῦ ὑπῆρξαν γοργόταται, καὶ μετ' οὐ πολὺ ὁ Βαπτίστος ἀπελύετο τοῦ Ῥωδεῖου καὶ ἐπορεύετο πρὸς πάντας κατὰ διαδοχὴν τοὺς ἐξόχους τῆς Ἰταλίας μουσικοὺς, ἵνα τελειοποιηθῇ εἰς τὴν τέχνην.

Ἦτο εἰκοσιν ἐτῶν τὴν ἡλικίαν ὅτε ἐδιδάχθη ἐν Ῥώμῃ τὸ πρῶτόν του μελοδράμα, ὅπερ δὲν ἐπέτυχεν μὲν ἐντελῶς, ἀλλ' ὁπωσδήποτε περιεῖχε μέρη λαμπρότατα. Μετὰ ζέσεως πολλῆς ἐπιδόθεις καὶ πάλιν εἰς ἀδιάκοπον ἐργασίαν, θαυμασίως ἐπέτυχεν μελοποιήσας τὴν *Ὀλυμπιάδα*, τὸ δὲ ὄνομα τοῦ Περγολέση ἐγένετο γνωστὸν καθ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν. Τὰ ἱερὰ αὐτοῦ συνθέματα τοσοῦτον ἤρεσαν εἰς τὸν Πάπαν, ὥστε οὗτος ἐκάλεσε τὸν νεαρὸν μουσουργὸν εἰς τὸ Βατικανόν καὶ τῷ παρήγγειλε νὰ μελοποιήσῃ τὸ *Stabat mater*, ἵνα ψαλῇ τὴν μεγάλην παρασκευὴν.

Ὁ Περγολέσης ἐζήτησε τριῶν μηνῶν προθεσμίαν πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου, ἐπορεύθη δὲ ἵνα ἐργασθῇ εἰς τὸν οἰκίσκον ἐκεῖνον, ὃν κατῴκει παῖς ὢν, καὶ ὅστις ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐξαδέλφην του Μαρίαν ἀπὸ καιροῦ ἥδη νυμφευμένην. Ἀλλ' ἥδη ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἔπρεπε νὰ παραδώσῃ τὸ ἔργον τοῦ εἰς τὸν Πάπαν, ἐπλησίαζε, καὶ ὁ Περγολέσης οὐδεμίαν νόταν εἶχεν ἀκόμη καταστρώσει, διότι ὅ,τι καὶ ἂν ἐποίησε τῷ ἐφάνετο κατώτερον τοῦ θέματος. Καθ' ἣν στιγμὴν τὸν εὐρίσκωμεν πρὸ τοῦ κλειδοκυμβάλου του, ἥρκει νὰ ῥίψῃ τις ἐν βλέμμα ἐπὶ τοῦ μετώπου του τοῦ φωτισμένου ὑπὸ τῆς ὠχρᾶς λάμπης κρεμαστοῦ λύχνου, ἵνα μαντεύσῃ ὁποῖον ἐπιμόνον θάρρος καὶ ὁποία θέλησις ἰσχυρὰ ἐχρειάσθη νὰ τὸν βοηθήσῃ ἵνα φθάσῃ εἰς τὸ σκοπούμενον. Ὁ Περγολέσης ἦτο τριακοντατριῶν μόνον ἐτῶν καὶ ὅμως τὸ πρόσωπόν του εἶχε προῶτως ρυτιδωθῇ καὶ εἶχε κυρτωθῇ τὸ σῶμά του. Τὸν εἶχον οὕτω καταστή-

σει γέροντα πρὸ τῆς ὥρας οἱ ἐνδελεχεῖς τῆς μελέτης πόνοι.

«Ὁχι, ἔλεγε μετὰ ταραχῆς βηματίζων ἐν τῷ δωματίῳ του, ὅχι ἡ μουσικὴ αὕτη δὲν ἐκφράζει τίποτε, εἶναι πολὺ ἡχηρὰ, ἐν ᾧ ἐδῶ χρειάζεται ἀπλότης καὶ μελαγχολία». Ἐλάθησε πάλιν εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον, καὶ ἤρχισε νὰ ἐκτελῇ νέον μέλος, ψιθυρίζων «Stabat mater dolorosa».

«Ψυχρὸν, πολὺ ψυχρὸν, ἀνέκραζεν αἴφνης κτυπῶν ἐπὶ τοῦ ὄργάνου, τί νὰ κάμω; Μετὰ δακρῶν ἡμέρας ἔχομεν μεγάλην παρασκευὴν, ἔως τότε δὲν θὰ κατορθώσω τίποτε, τί θὰ εἴπῃ ἡ Ἀγιοῦ της του; πῶς θὰ τολμήσω νὰ πορευθῶ πάλιν εἰς τὴν Ῥώμην; Καὶ ἔπειτα ὅποια ἀφορμὴ χαρᾶς διὰ τοὺς ἀντιζήλους μου! . . . Ἄλλ' ὅχι, δὲν θὰ χαρῶσιν . . . Ἐμπρός, ἀπὸ τοῦ ἔργου τούτου ἐξαρτᾶται ἡ καλλιτεχνικὴ μου φήμη». Καὶ πάλιν ἐλάθησε μετὰ νέας ζέσεως πρὸ τοῦ κλειδοκυμβάλου.

Μετὰ μικρὸν ἐνόμισεν ὅτι εὔρε τὸ ζητούμενον, καὶ παρασυρόμενος ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῆς συνθέσεως ἤρχισε νὰ ᾄδῃ γεγωνυῖα τῇ φωνῇ, ἔπειτα ὡς νὰ εἶχεν ἐνθυμηθῇ τι, ἔπαυσε, λέγων:

«Ἀλλὰ τί κάμνω; λησμονῶ ὅτι τὸ τέκνον τῆς Μαρίας εἶναι ἀσθενὲς, θὰ τὸ ἐξυπνήσῃ ὁ θόρυβος οὗτος. . .» καὶ κατεβίβασε τὴν φωνήν του. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν τὸν εὐχαρίστησεν ἡ ἐργασία του, ἔκλεισε τὸ κλειδοκύμβαλον καὶ ἐψιθύρισεν:

«Ὁχι, ὅχι, δὲν ἔκανα τίποτε, χρειάζεται ἡ συχία καὶ ὅχι ὁ θόρυβος, δὲν χρειάζονται φθόγγοι ἀλλὰ δάκρυα.

«Ὡ Ῥαφαήλ, ὦ Ροῦβενς, ὦ Μιχαὴλ Ἀγγελε! ἀνέκραξε, πῶς κατωρθώσατε νὰ εἰκονίσῃτε μετὰ τόσον τρομερᾶς ἀληθείας τὸν ὑπέρτατον πόνον τῆς Παναγίας θρηνοῦσης τὸν ἐσταυρωμένον υἱόν της; Πῶς κατεστήσατε τόσον ἀληθινὴν, τόσον συγκινητικὴν, τόσον τρομερὰν τὴν σκηνὴν ἐκείνην τῆς μητρικῆς ἀπελπισίας! Ποῦ λοιπὸν τὴν ἤρατε ἐκείνην τὴν ἀπελπισίαν, ποῦ τὰ ἤύρατε ἐκεῖνα τὰ δάκρυα; Σεῖς, ἄνδρες ἔξοχοι, ἐζωγραφήσατε τὸ Stabat mater, καὶ ἐγὼ ἀδυνατῶ διὰ τοῦ ἄσματος νὰ τὸ παραστήσω! Ποῦ θὰ εὔρω τέσσαρας λέξεις, αἱ ὁποῖαι νὰ φέρωσι τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀκροατῶν, ὅπως ἡ θλίψις τῆς Παναγίας κάμνῃ σχεδὸν νὰ κλαίωσιν ἐκείνοις, οἵτινες θαυμάζουσι τὰς εἰκόνας σας! Ὡ! ἡ ἔμπνευσις, ἡ ἔμπνευσις πότε θὰ μοὶ ἔλθῃ!»

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἤρχισε νὰ ἀπαγγέλλῃ τὸν ὕμνον ὅλον, Stabat mater dolorosa, ὡς ἂν ἐπέζητει νὰ τῷ ἐμπνεύσῃ τὸ μέλος αἱ λέξεις τοῦ ὕμνου. Ἀφ' οὗ ἐτελείωσε, ἤρχισε νὰ σκέπτεται καὶ ἔμελλε πάλιν νὰ καθήσῃ εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον, ὅτε ἤκουσεν αἴφνης βήματα εἰς τὴν κλίμακα. Ἦτο ὁ σύζυγος τῆς ἐξαδέλφης του, ὅστις ἀνέβαινεν εἰσὶν τὸ δωμάτιον καὶ λέ-

γει πρὸς τὸν Περγολέσση μετὰ φωνῆς, ἣν ἡ συγκίνησις εἶχεν ἀλλοιώσει:

— Βαπτίστε, βαπτίστε, καταίθα γρήγορα, ἡ κόρη μου ἀποθνήσκει!

Ὁ Περγολέσσης οὐδὲν ἀπήντησεν, ἀλλ' ἠκολούθησεν ἐν σιγῇ τὸν δυστυχῆ πατέρα.

Ἄμα ἐπλησίασεν εἰς τὸ λίκνον τοῦ παιδίου, ἐν μόνον πρᾶγμα τῷ ἐνεποίησεν αἴσθησιν, ἡ ἐξαδέλφη του Μαρία, ἣτις εἶχε ῥιφθῇ εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἱατροῦ καὶ τῷ ἔλεγε με φωνὴν ξηρὰν καὶ βραχεῖαν, ἀλλ' ἣτις ἀπετύπωνεν ὁλόκληρον τὴν μητρικὴν θλίψιν καὶ τὴν μέριμναν:

— Δὲν θὰ τὴν σώσῃς, ἱατρέ μου, δὲν εἶναι ἀλήθεια; δὲν θὰ γείνη καλὰ;

Ὁ ἱατρὸς μετὰ λύπης ὕψωσε τοὺς ὤμους καὶ κύψας πρὸς τὸ ὦτιόν τοῦ Περγολέσση τῷ εἶπε χαμηλῇ τῇ φωνῇ:

— Ὅλαι αἱ μητέρες τοιαῦται εἶναι, δὲν ἡμποροῦν νὰ φαντασθῶσιν ὅτι εἶναι δυνατόν ν' ἀποθάνῃ τὸ τέκνον των. . . Τὸ κοράσιον αὐτὸ δὲν ἔχει παρὰ δέκα λεπτῶν ζωὴν τὸ πολὺ.

Ἡ Μαρία εἶχεν ἐκλάβει τὸ κίνημα τοῦ ἱατροῦ ὡς σημεῖον ἐλπίδος, καὶ σχεδὸν μετὰ μειδιάματος ἐπορεύθη καὶ πάλιν πρὸς τὸ τέκνον της, ἀλλ' ὅτε τὰ χεῖλη της ἤγγισαν τὸ μέτωπον τῆς μικρᾶς, ἐνόησεν ὅτι τὸ μέτωπον ἐκεῖνο ἦτο ψυχρὸν. . . ἡ μικρὰ εἶχεν ἀποθάνει.

Ἡ μήτηρ μίαν μόνην ἀφῆκε φωνὴν καὶ ἔπεσεν ὑπτία· ὁ ἱατρὸς τῇ παρέσχε πᾶσαν βοήθειαν, ἵνα συνέλθῃ, καὶ ὅντως κατὰ μικρὸν ἤρχισε νὰ συνέρχηται. Πλησιάζασα δὲ πρὸς τὸ λίκνον ἔλαθεν ἐντὸς τῶν χειρῶν της τὰς μικρὰς χεῖρας τῆς νεκρᾶς κόρης ὡς διὰ νὰ τὰς θερμάνῃ. Ὁ ἱατρὸς παρηγόρει τὸν πατέρα, κλαίοντα εἰς μίαν γωνίαν, ὁ δὲ Περγολέσσης οὐδὲν ἔλεγε, ἀλλ' ἦτο βαρυαλγής, ἵσατο ἀκίνητος καὶ εἶχε τὰ βλέμματα προσηλωμένα ἐπὶ τῆς Μαρίας.

Αἴφνης ἡ Μαρία, ἣτις, ὡς ὁ ἱατρὸς τὸ εἶχεν εἶπει, δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ εἰς τὸν θάνατον τῆς κόρης της, ἐπέσθῃ τέλος περὶ τῆς τρομερᾶς ἀληθείας ἃμα εἶδεν ἀμαυρωθέντας τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ παιδίου καὶ ἠσθάνθη τὰ μικρά του δάκτυλα τὰ ἤδη παγωμένα νὰ γίνωνται ἀκαμπτα ἐντὸς τῶν χειρῶν της.

— Παιδί μου, παιδί μου, ἀνεκραύγασε τότε ὀλοφυρομένη, παιδί μου, Μαριέττα μου!

Καὶ ὁ πόνος τῆς ταλαιπώρου μητρὸς κατέστη τότε τόσον σπαρακτικὸς, ὥστε ὁ ἱατρὸς δὲν ἔκρινε φρόνιμον νὰ τὴν ἀφήσῃ ἐπὶ πλέον ἐν τῷ δωματίῳ καὶ διὰ τῆς βίας ἠθέλησε νὰ τὴν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοῦ πτώματος· ἀλλὰ μάτην! τόσον ἰσχυρῶς εἶχε προσκολληθῇ πρὸς αὐτὸ, ὥστε ἐκείνος ἐτράπη εἰς τὸ νὰ παρηγορήσῃ τὸν σύζυγον.

Ὁ Περγολέσσης ἦτο πάντοτε ἀκίνητος, οἱ ὀφθαλμοὶ του μόνον, ὡσαύτως ὕγροι, ἔλαμπον ὑπὸ λάμψεως παραδόξου. Ἀφ' οὗ μετὰ πόνου εἶχε παρατηρήσει τὴν ὀδυνηρὰν σκηνὴν, ἐνθα οἱ ὀλο-

φυρμοὶ τῆς μητρὸς εὗρισκον ἀντήχησιν ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ καρδίᾳ, ἠσθάνθη αὐτομένην τὴν συγκίνησιν τοῦ μέχρι τοιοῦτου βαθμοῦ, ὥστε, ὅπως συμβαίνει εἰς τοὺς καλλιτέχνους, ἡ ἔμπνευσις ἐκείνη, ἣν μάτην ἐπέζητει πρὸ μιᾶς ὥρας, τῷ ἐγεννήθη τῶρα μόνῃ της καὶ, ὅπως καὶ τοῦτο συμβαίνει, ὑπῆρξε τύσον ἰσχυρὰ, ὥστε κατέπνιξε τὸ ἄλλο αἶσθημα, ὅπερ τὴν εἶχε παραγάγει. Ὁ Περγολέσσης λοιπὸν ἐπέβαλλε σιγὴν εἰς τὴν λύπην τοῦ ἵνα μὴ χάσῃ τίποτε ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς εἰκόνης, ἣν εἶχεν ἐνώπιόν του, διότι κατὰ τὴν στιγμήν ἐκείνην τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ ταῦτα ἐτελοῦντο, τῷ ἐφαίνετο ὡς τις Γολγοθᾶ, ἐνθα ἡ Μαρία σκυμμένη καὶ ὀλοφυρομένη ἐπὶ τοῦ λίκνου τῆς θυγατρὸς της, ἦτο αὐτὴ ἡ Παναγία ραίνουσα διὰ τῶν δακρύων της τὸ μεμωλωπισμένον σῶμα τοῦ ἐσταυρωμένου Υἱοῦ της.

Τὸ Stabat mater ἦτο λοιπὸν ὡς ἐν εἰκόνι ἐνώπιόν του, τὸ παρετήρει ἵνα τὸ καταστήσῃ κτῆμα τῆς ψυχῆς του, ὁ ἀνθρωπος ὑπεχώρησεν εἰς τὸν καλλιτέχνην. Ἐπειδὴ δὲ ἡ παρουσία τοῦ ἦτο πλέον ἐκεῖ περιττὴ, ἐπωφελήθη μίαν στιγμήν, καθ' ἣν ἡ Μαρία ἦτο κάπως ἡσυχότερα, καὶ ἀνέβη εἰς τὸ δωμάτιόν του. Μόλις εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸ, ἐκάθισεν πρὸ τοῦ κλειδοκυμβάλου του, διότι ἐκόχλαζεν ἡ ἔμπνευσις ἐν τῇ κεφαλῇ του· ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμήν ἐπρόκειτο νὰ ἐναποθέσῃ τὴν χεῖρά του ἵνα κάμῃ ἀρχὴν ἐκτελέσεως, φωνὴ γοερά τῆς δυστυχοῦς μητρὸς περιῆλθεν ἀπὸ τοῦ κάτω πατώματος ἕως εἰς τὰς ἀκοάς του.

— Ὁχι, εἶπεν ἐγειρόμενος, ὅχι ἐδῶ, θὰ ἦτο ἱεροσυλία. Ταλαιπῶρον πᾶσμα, δὲν θὰ σοὶ λείψουν τὰ δάκρυα, καὶ ὁ καλλιτέχνης ἐσπόγγιζε τὰ δάκρυά του, τὰ ὅποια ἔρρεον ἀφθόνως, λαμβάνων δὲ ὑπὸ μᾶλιν βάρβιτον κατέβη εἰς τὸν κῆπον καὶ ἐπορεύθη εἰς ἀπομεμακρυσμένον παράπηγμα· ἐκεῖ δὲ, ἐν τῷ μέσῳ γαλινναίας νυκτός, ὑπὸ τὸν ἑναστρον οὐρανόν, ἔχων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του εἰς τὸν ὀρίζοντα τὸν κόλπον τῆς Νεαπόλεως καὶ τὸ μαῦρον διάγραμμα τοῦ Βεσουβίου, ἤρχισε τὴν μελοποίησιν.

Ὁ ἀνεμος τῆς νυκτὸς ἔφερε τοὺς ὀλοφυρμούς τῆς Μαρίας ἕως εἰς τὸ μέρος, ὅπου ὁ Περγολέσσης μετὰ τὴν κεφαλὴν φλεγόμενην ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτερινῆς αὔρας, ἔκαμνε καὶ αὐτὸς τὴν βάρβιτόν του νὰ ὀλοφύρεται ὑπὸ τὰ γοητευτικὰ κρούσματα τοῦ πλήκτρον.

Ἄμα ἐτελείωσε τὸν πρώτον στροφὴν τοῦ ὕμνου, τὴν ἔψαλε γεγωνυῖα τῇ φωνῇ, ἵνα μόνος τοῦ αἰσθανθῇ ὅποιαν ἐντύπωσιν ἠθέλε προξενῇ εἰς τὸ ἔργον του· τόνοι τινὲς ἠκούσθησαν ὑπὸ τινῶν γειτόνων, οἵτινες, ἔχοντες ἤδη μάθει τὸν θάνατον τῆς μικρᾶς Μαριέττας, ἐνόμισαν ἀκούοντες τὸ ἄσμα ἐκεῖνο, τόσον ἦτο ὠραῖον, ὅτι ἤκουον τοὺς ἀγγέλους ἐλθόντας, ἵνα παραλάβωσιν εἰς τὸν οὐρανὸν τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου.

Περὶ μέσας τὰς νύκτας, ὁ Περγολέσσης ἤναγ-

κάσθη νὰ παύσῃ· τὸ ψῆχος τὸν εἶχε καταλάβει, αἱ χεῖρές του ἔτρεμον καὶ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ κρατῇ τὸ πλήκτρον.

— Ὁ τέλειώσω αὐριον, εἶπε.

Καὶ διηυθύνθη πρὸς τὸν οἰκίσκον. Διερχόμενος πρὸ τοῦ δωματίου τῆς νεκρᾶς κόρης ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἐψιθύρισε:

— Δυστυχῆς μήτηρ! ταλαιπῶρον παιδίον!

Ἐπανελθὼν εἰς τὰ ἴδια μόλις ἠδυνήθη νὰ καταγράψῃ ἐπὶ τοῦ χάρτου, τὰ μέλη τὰ ὅποια εἶχε συνθέσει· ῥίγος παγετῶδες διέτρεχεν ὅλον του τὸ σῶμα· ὅθεν μόλις ἐτελείωσε τὴν ἐργασίαν ταύτην κατεκλίθη.

— Εἶναι ἡ συγκίνησις καὶ ὁ κόπος, ἐσκέφθη. Ἡ ἐξαδέλφη θὰ μὲ συγχωρήσῃ ὅτι δὲν καταβαίνω κάτω. . . καὶ ἔπειτα πρὸς τί αἱ παρηγορίαι; Ὁχι μ' ἀκούσῃ ἡ ἀπελπισία της;

Καὶ ἀπεκοιμήθη ψιθυρίζων:

— Stabat mater dolorosa.

Γ'

Τρεῖς ἡμέρας ἀφ' οὗ εἶχον θάψει τὸ τέκνον τῆς Μαρίας, ἐσκάπτετο καὶ ὁ τάφος τοῦ Περγολέσση. Καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ κρύους ἐν ᾧ εἰργάζετο εἰς τὸ παράπηγμα, ἐνόησεν ὑπὸ πλευρίτιδος ὁμοίας πρὸς ἐκείνην, ἣν εἶχε πάθει πρὸ εἰκοσιν ἐτῶν, καὶ ἀπέθανεν ἐργαζόμενος εἰς τὸ ἔργον ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ θάνατος τῷ εἶχεν ἐμπνεύσει.

Τὴν μεγάλην παρασκευὴν τῆς ἐπομένης ἐβδόμαδος τὸ Stabat mater τοῦ Περγολέσση ἐξετελείτο εἰς τὸ Σιζτινὸν παρεκλήσιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγ. Πέτρου ἐν Ῥώμῃ. Σ***

Η ΔΕΣΠΟΙΝΙΣ ΛΑΣΕΓΑΙΕΡ

[Μυθιστορία Ἰουλίου Σανδῶ].

Συνέχεια· ἰδί σελ. 770.

Ἄλλ' εἰς τὴν ἀγαθοποιὸν ταύτην ἐπιβρόν ἡ κυρία Βωμπέρ δὲν ἐβράδυνε νὰ προσθέσῃ καὶ ἄλλην, βραδύτερον μὲν ἐπενεργούσαν, ἀλλὰ μυστηριώδη, ἐπιβρόν, ἣν ὁ Σταμπλὴ ὑπέστη χωρὶς νὰ ζητήσῃ νὰ τὴν ἐννοήσῃ. Διότι ἡ κυρία Βωμπέρ ἀφοῦ ἔλαθεν, οὕτως εἶπεν, κατοχὴν τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου ἐκεῖνου, κατήντησε νὰ ἐξουσιάσῃ καὶ τὸ πνεῦμά του, καὶ νὰ μεταπλάτῃ αὐτὸ κατὰ τὸ δοκοῦν, ὡς εἰ ἦτο κηρὸς μαλακός. Προσεπάθησε δέ, καὶ τὸ κατῴρωσε, νὰ ἐξαλείψῃ καὶ τὸ τελευταῖον ἔχνος πάσης ιδέας ἀποκτηθείσης διὰ τῆς ἐπιβροῆς τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἐπέτυχε διὰ μυρίων περιστροφῶν νὰ τὸν συμβιβάσῃ μετὰ τοῦ παρελθόντος ἐκεῖνου, τοῦ ὑποδουλώσαντος αὐτόν, καὶ ταῦτοχρόνως νὰ τοῦ ἐμπνεύσῃ ἀποστροφὴν πρὸς τὰς φιλελευθέρους ἀρχάς, αἵτινες τὸν εἶχον χειραφετήσῃ. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐπανέφερεν αὐτὸν βαθμὸν εἰς τὸ σημεῖον, ἀφ' οὗ εἶχεν ἀναχωρήσει, καὶ ἔκαμεν αὐτὸν νὰ ἀναλάβῃ, χωρὶς κἂν νὰ τὸ ἐννοήσῃ, τὸ ἐνδυμα τοῦ δουλοπαροίκου, ὅπερ εἶχον φέρει οἱ πατέρες του. Ταῦτοχρόνως τὸ ὄνομα

τοῦ μαρκησίου Λασεγλιέρ καὶ τῆς θυγατρὸς του ἐπανήρχετο εἰς ὅλας αὐτῆς τὰς οὐμυλίας, ἀλλὰ μετὰ τὸσαύτης ἐπιφυλάξεως, ὥστε οὐδόλως ἐφύβιζε τὸν Σταμπλῆ, ὅστις κατῆντησε μάλιστα νὰ συμπαύσῃ πρὸς τὴν τύχην τῆς νεαρᾶς Ἑλένης, ἣν ἡ κυρία Βωμπέρ δὲν ἀπηύδα περιγράφουσα ὡς τὴν ζώσαν εἰκόνα τῆς μητρὸς της. Εἶχε τὴν αὐτὴν χάριν, τὰ αὐτὰ θέλητρα, τὴν αὐτὴν ἀγαθότητα· ὁ δὲ Σταμπλῆ ἀπεφάνετο καὶ αὐτός, ὅτι ὡς πρὸς τοῦτο ἡ δεσποινὶς Λασεγλιέρ θὰ ἦτο ἄγγελος ἀληθῶς. Ἀλλ' εἰσέτι διετῆρε προκατάληψιν τινα κατὰ τοῦ μαρκησίου· διὸ ἡ κυρία Βωμπέρ ἡσυχολήθη μεθ' ὑπομονῆς ἵνα καταπνίξῃ τὸ λαίψανον ἐκείνου τῶν ἰδεῶν τοῦ 1793. Ἡ ἐναντιότης, ἔλεγεν, εἶναι μάθημα ὠφελιμώτατον, τὸ καθ' αὐτὴν δὲ ἐκολαβεύετο, ὅτι πολλὰ εἶχε μάθει καὶ πολλὰς εἶχεν ἀποβάλλει ἐκ τῶν προτέρων ἰδεῶν, καί, ἐὰν τὴν ἤκουε τις, ὁ κύριος Λασεγλιέρ εἶχε γέινει ἐν τῇ ἐξορίᾳ τὸ πρότυπον πασῶν τῶν ἀρετῶν, καὶ ὁ μαρκήσιος ἐκεῖνος, ὁ τὸσον ὑπερήφανος, ἤθελε θεωρήσει νῦν τιμὴν του νὰ θλίψῃ τὴν χεῖρα τοῦ παλαίου ἐνοικιαστοῦ του καὶ ν' ἀποκαλέσῃ αὐτὸν φίλον του. Καὶ ὁ Σταμπλῆ δ' ἀπῆντα, ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ἤθελε θεωρήσει τοῦτο μεγίστην του τιμὴν.

Παρηλθὼν οὕτω μῆνες ἐν τῇ στενῇ καὶ γλυκεῖᾳ ἐκείνῃ φιλίᾳ, εἰς ἣν ὁ Ῥαούλ δὲν ἀνεμικνύετο ποσῶς· διότι ὁ νεκνίας ἦτο μελαγχολικὸς καὶ ἐπεζήτει τὴν μόνωσιν. Ἀλλ' ἐνῶ ταῦτα συνετελοῦντο ἀθροῦς εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Κλαίν, ἡ μάχη τοῦ Βατερλώ ἔθεσε τέρμα εἰς τὸ μέγα ἐπικλὸν ποῖημα τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ καιρὸς λοιπὸν κατηπεῖγε, καὶ ὁ μαρκήσιος Λασεγλιέρ εἰς τινα ἐπιστολὴν του κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ληφθεῖσαν, βέβαιος ὢν εἴπερ ποτὲ ὅτι ἡ πτώσις τοῦ Ναπολέοντος ἔμελλε κατ' ἀνάγκην νὰ συνεπιφέρῃ τὴν πτώσιν τοῦ Σταμπλῆ, καὶ ὅτι ἡ πρώτη πράξις τῶν Βουρβόνων, μετὰ τὴν ὀριστικὴν ἐπάνοδον αὐτῶν εἰς Γαλλίαν, ἤθελεν εἶσθαι νὰ ἀποκαταστήσῃ τοὺς ἐξορίστους εἰς τὰς ἰδιοκτησίας των, ὑπενθύνειζε γενναίως εἰς τὴν παλαιὰν αὐτοῦ φίλην τὴν συμφώνιαν των τοῦ νὰ νυμφεύσῃσιν ἡμέραν τινὰ τὴν Ἑλένην μετὰ τοῦ Ῥαούλ. Ἡ κυρία Βωμπέρ ἔκρινε λοιπὸν φρόνιμον νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν λύσιν τῆς μικρᾶς ἐκείνης κομωδίας, ἥς τὸ μυστικὸν αὐτῇ μόνῃ κατεῖχεν.

Ἐν τούτοις αἱ μετὰ τοῦ χωρικοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ μεγάρου σχέσεις της ἦσαν, ὡς δύναται τις νὰ εἰκάσῃ, ἀντικείμενον γενικῆς ἀπορίας. Αἱ δὲ κατηγορίαι καὶ αἱ συκοφαντίαι δὲν ἔλειψαν οὐδὲ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην· διότι πάντες ἐξεπλήττοντο καὶ ἡγανάκτου βλέποντες τὴν φίλην τῶν Λασεγλιέρ συνδεδεμένην μετὰ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἀπογυμνώσαντος αὐτοῦς. Φήμη δὲ διέτρεχεν ὅτι αὕτη ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ νυμφευθῇ τὸν Σταμπλῆ. Καὶ ἡ μὲν ἀριστοκρατία ἐφώναζεν ὅτι τοῦτο ἦτο προδοσία, οἱ δὲ ἄλλοι τῶν κατοίκων ἐθεώ-

ρουν τοῦτο σκανδαλωδές. Ἀλλ' ἡ βαρωνίς, εἴτε διότι ἠγνόει τὰ λεγόμενα, εἴτε διότι τῇ ἦτο ἐντελὲς ἀδιάφορον, προέβη εἰς τὸν σκοπὸν αὐτῆς μέχρι τοῦδε χωρὶς νὰ δώσῃ οὐδεμίαν προσοχὴν εἰς ὅσα ἐλέγοντο. Αἶφνης ὅμως ἐφάνη εἰς τὸν Σταμπλῆ ὅτι ἀπὸ τινος καιροῦ ἡ βαρωνίς ἐφάρτετο πρὸς αὐτὸν μετὰ ψυχρότητος καὶ δὲν τῷ ἐδείκνυε πλέον τὴν φιλίαν ἐκείνην, ἥτις καθίσα αὐτὸν τόσον εὐτυχῇ καὶ τόσον ὑπερήφανον.

Κατ' ἀρχὰς εὐρισκόμενος μετὰ τῆς βαρωνίδος ἡσθάνθη στενοχωρίαν τινὰ ἀόριστον, ἣν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξηγήσῃ· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ψυχρότης ἐκείνη καθίστατο ὁσημέραι μεγαλειτέρα, ἤρχισε σπουδαίως νὰ ἀνησυχῇ· ἀληθῶς δὲ ἡ κυρία Βωμπέρ δὲν ἦτο πλέον ἡ αὐτὴ· καὶ προσεπάθει μὲν νὰ κρύψῃ τὴν μεταβολήν, τὴν ἐν αὐτῇ γενομένην, ἀλλὰ ψυχρὴ τὸσον εὐαίσθητος καὶ τρυφερά, ὅσον ἦτο ἡ τοῦ Σταμπλῆ, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξαπατηθῇ. Ὑπέφερε λοιπὸν ἐν σιγῇ καὶ τὸ πόσον ὑπέφερε δὲν δύναται νὰ περιγραφῇ· διότι εἶχε στρέψῃ πρὸς τὴν βαρωνίδα ὅλην αὐτοῦ τὴν ἀγάπην, ἡ δ' ἀγάπη ἐκείνη ἐπλήρου τὴν καρδίαν του καὶ τὴν ζωὴν του ὁλόκληρον. Ἐν τούτοις τὸ σέβας ἀνέχαιτисεν αὐτὸν ἐπὶ πολὺ νὰ οὐμυλῇ, καὶ μόνον ἐσπέραν τινὰ εὐρὼν τὴν κυρίαν Βωμπέρ πλέον τοῦ συνήθους ψυχρᾶν, πλέον σοβαρᾶν, πλέον βεβαιωμένην εἰς τοὺς τρόπους της, ἐξέφρασε τὴν ἀνησυχίαν του μετὰ τρόπον ἀδιάκριτον ἴσως, ἀλλὰ συγκινητικόν. Ἡ κυρία Βωμπέρ ἐφάνη ὅτι συνεκινήθη ἀλλ' ἔμεινε ἄκαμπτος.

— Τί τρέχει, κυρία; προαισθάνομαι μεγάλην συμφορὰν.

Ἡ κυρία Βωμπέρ μόλις ἀπεκρίθη· ἀλλ' ὅτε ὁ Σταμπλῆ ἀπεχαιρέτησεν αὐτὴν, αὕτη λαβούσα τὰς δύο του χεῖρας, τὰς ἔθλιψε μετὰ τῶν ἰδίων της μετὰ τὸσαύτης τρυφερότητος, ὥστε τοῦτο ἐπηύξησεν ἔτι περισσότερον τὸν τρόμον τοῦ γέροντος.

Τὴν ἐπαύριον ὁ Σταμπλῆ περιπάτει εἰς τὸν κήπὸν του τεταραγμένος ἀκόμη ἐκ τῆς προτεραίας, ὅτε τῷ ἔφερον ἐπιστολὴν τῆς κυρίας Βωμπέρ· ὁρμηθεὶς μᾶλλον ἢ κολακευθεὶς ἐκ τῆς μεγάλης ταύτης τιμῆς, τὴν ἠνοίξε μὲ χεῖρα τρέμουσαν καὶ κλαίων ἀνέγνωσε τὰ ἑξῆς·

«Προησθάνεσθε μεγάλην συμφορὰν, τὸ προαἰσθημά σας ἐκείνο ἦτο πραγματικόν· ἂν δὲ καὶ σὲς μέλλετε νὰ ὑποφέρετε ὅσον καὶ ἐγώ, ἡ συμφορὰ αὕτη εἶναι μεγάλη ἀληθῶς. Δὲν πρέπει πλέον νὰ ἐπανιδώμεν ἀλλήλους, διότι οὕτω θέλει ὁ κόσμος. Ἐὰν αἱ κακολογίαι προσέβαλλον μόνον ἐμὲ, ἤθελον μετὰ χαρᾶς τὰς ὑποφέρειν· ἀλλ' ἔχω νῦν καὶ ὀφείλω νὰ ἐπιβάλω εἰς ἐμαυτὴν θυσίαν, εἰς ἣν ποτὲ δὲν ἤθελον ὑποβληθῇ χάριν τῆς κοινῆς γνώμης. Ἐννοήσατε λοιπὸν ὅποια τις ἀνάγκη μὲς χωρίζει καὶ παρηγορηθεὶς σκεπτόμενος, ὅτι ἡ θλίψις ὑμῶν δὲν εἶναι μεγαλειτέρα τῆς ἐμῆς.

»Ἡ ἀγαπῶσα ὑμᾶς
»Βαρωνίς δὲ Βωμπέρ».

Κατ' ἀρχὰς ὁ Σταμπλῆ τοῦτο μόνον ἐνόησεν, ὅτι ἔχανε τὴν μόνην εὐτυχίαν, ἣν εἶχεν ἐν τῷ κόσμῳ· ἀλλ' ἀναγνούς καὶ δεύτερον τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην, ἡσθάνθη ἐπαναπιπτούσας κατ' αὐτοῦ ὅλας τὰς

ἀράς, ὅλας τὰς ὕβρεις, ὅλας τὰς περιφρονήσεις, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον τὸν εἶχε προφυλάξει ἡ φιλία τῆς κυρίας Βωμπέρ. Εἶδε τότε ἐκυτὸν βυθισμένον βαθύτερον ἢ πρότερον ἐντὸς τοῦ βράθρου τῆς μονώσεως, καὶ ἐνόμισεν ὅτι ἀπώλεσε καὶ δεύτερον ἤδη τὸν Βερνάρδον του· διότι δὲν ἔπαυσε μόνον ἕνεκα τῆς ἀγάπης, ἥς ἐστερεῖτο, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ἀγάπη ἐκείνη εἶχε καταστῇ αὐτῷ ἑξίς. Πῶς ἤθελε διέλθῃ εἰς τὸ ἑξῆς τὰς ἡμέρας καὶ τὰς ἐσπέρας του; Ποῦ ἤθελε στρέψῃ τὴν καρδίαν καὶ τὰ βήματά του; Οὐδαμοῦ· ἡ ζωὴ οὐδένα σκοπὸν εἶχε τοῦ λοιποῦ δι' αὐτόν, καὶ περίξ του δὲν ἔδλεπεν εἰ μὴ τὴν ἐγκατάλειψιν, τὴν μόνωσιν, τὴν ἀπέραντον τέλος ἔρημον. Ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ του ἔλαβε τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς Βωμπέρ.

— Κυρία, ἐφώνησεν εἰσερχόμενος εἰς τὴν αἴθουσαν, ἐνθα ἡ βαρωνίς εὐρίσκετο μόνῃ. Κυρία, τί σὰς ἔκαμα; Κατὰ τί ἐφάνην ἀνάξιος τῆς ὑπολήψεώς σας; Διατί νὰ μοὶ τείνητε τὴν χεῖρά σας ἐὰν ἐμέλλατε ἀργότερον νὰ τὴν ἀποσύρτε; Διατί μὲ ἐκαλέσατε, ἐὰν ἐμέλλατε νὰ μὲ διώξητε ἀσπλάγχχνως; Διατί μὲ ἐξέβαλετε ἀπὸ τῆς στενοχωρίας μου, ἐὰν ἐμέλλατε νὰ μὲ βυθίστετε πάλιν ἐντὸς αὐτῆς. Ἰδέτε· εἶμαι γέρον καὶ αἱ ἡμέραι μου εἶναι ὀλίγαι, δὲν ἠδύνασθε νὰ περιμείνητε ὀλίγον; Δὲν θὰ ζήσω πολὺν καιρὸν ἀκόμη.

Ἡ κυρία Βωμπέρ προσεπάθησε κατ' ἀρχὰς νὰ τὸν καθησυχάσῃ, διαβεβαιούσα αὐτὸν περὶ τῆς ἀγάπης της καὶ ἀποτεινούσα αὐτῷ μυρίους τρυφεροὺς λόγους. Ὅτε δὲ εἶδεν αὐτὸν ἡσυχώτερον, προσεπάθησε νὰ τοῦ ὑποδείξῃ τοὺς σοβαροὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ἐνέδωκε τοῦτο δ' ἐπράξε μετὰ πολλῆς μὲν κατὰ τὸ φαινόμενον ἐπιφυλάξεως καὶ πολλῆς λεπτότητος, πράγματι ὅμως ἐκάστη λέξις αὐτῆς εἰσῆρχετο ὡς λεπίς ξίφους εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀτυχοῦς Σταμπλῆ, καὶ μόνῃ ἡ ὑπερηφάνεια ἐκράτησε καὶ ἐστήριξεν αὐτόν.

— Ἐχετε δίκαιον, κυρία, εἶπεν ἐγειρόμενος· ἐγὼ εἶμαι ἀνόητος. Ἀπομακρύνομαι λοιπὸν χωρὶς νὰ παραπονεθῶ, ἀλλ' ἐνθυμήθητε μόνον, κυρία, ὅτι οὐδέποτε ἤθελον τολμήσει νὰ προκαλέσω τὴν τιμὴν, ἣν σὲς ἡπάτησα, ἀλλ' ὅτι τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν τὸ πρῶτον σὰς ἀπῆντησα, ἐγὼ ὁ ἴδιος σὰς κατήγγειλα τὰς ὕβρεις καὶ τὰς συκοφαντίας, ἃς ὁ κόσμος ἐπεσώρευε κατὰ τῆς κεφαλῆς μου.

Ταῦτα εἰπὼν, προῦχώρησε μὲ βήμα εὐσταθὲς πρὸς τὴν θύραν· ἀλλὰ καταβληθεὶς ὑπὸ τῆς προσπαθείας ἣν ἔκαμεν, ὅπως κρατήσῃ τὴν ἀξιοπρέπειάν του, ἔπεσεν ἐπὶ τινος ἔδρας καὶ ἀφῆκε τὰ ὀκρυά του νὰ ρέυσωσιν ἐπὶ τῶν παρειῶν του.

Ἐνώπιον τὸσον ἀληθοῦς θλίψεως ἡ κυρία Βωμπέρ ἡσθάνθη ἐκυτὴν συγκινομένην πραγματικῶς.

— Φίλε μου, ἄκουσέ με, εἶπεν· ἐννοεῖς ὅτι δὲν ἀπεφάσισα ἄνευ θλίψεως νὰ διακόψω σχέσιν προξενοῦσάν μοι τὸσσην χαρὰν, ὅσην καὶ εἰς σέ· διότι

εἶχον πρὸς σέ ἀληθῆ στοργήν, καὶ νῦν χαριστοῦμαι ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι ἐξήσκουν ἐπὶ τῆς ὑπάρξεώς σου ἐπιρροὴν ἀγαθοποιὸν καὶ παρήγορον. Ἀφ' ἐτέρου δὲ καὶ σὺ μ' ἐδοθήεις νὰ ὑποφέρω τὸ βάρος ζωῆς πολὺ θλιβερᾶς δι' ἐμέ. Ἡ ἀγαθότης σου μὲ ἐθελγε καὶ ἡ παρουσία σου διεσκέδαζε τὰς ἀνησυχίας μου. Ἐννοεῖς λοιπὸν, ὅτι δὲν ἀπεφάσισα εὐχαρίστως νὰ πληγώσω τὴν καρδίαν σου καὶ τὴν ἰδικήν μου· ἐδίστασα ἐπὶ πολὺ, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐνόμισα, ὅτι καθήκον εἶχον, χάριν τοῦ υἱοῦ μου, νὰ λάβω ὑπ' ὄψιν ὅσα λέγει ὁ κόσμος. ὁ κόσμος ὁ ἀνόητος καὶ κακὸς, εἰς ὃν, ἐὰν ἐπρόκειτο μόνον περὶ ἐμοῦ, δὲν ἤθελον θυσιάσει οὐτὲ μίαν τρίχα τῆς κεφαλῆς σου. Ἀλλ' ἔπρεπε νὰ τὸ κάμω καὶ τὸ ἔκαμον. . . Ἐν τούτοις, προσέθηκε μετὰ τινων στιγμῶν σιωπηλὴν σκέψιν προσηλοῦσα αἶφνης ἐπὶ τοῦ Σταμπλῆ βλέμμα, ὅπερ τὸν ἔκαμε νὰ σκιρτήσῃ, ἐν τούτοις, ἐὰν ὑπῆρχε τρόπος, συμβιβάζων τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κοινωνικῆς μου θέσεως μετὰ τῆς ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας σου μερίμνης, ἐὰν ὑπῆρχε τρόπος δυνάμενος νὰ ἐπιβάλῃ σιγὴν εἰς τὰς φλυαρίας τοῦ ὄχλου καὶ νὰ σοὶ ἐξασφαλίσῃ γῆρας εὐτυχές, σεβαστόν, ἡσυχον; . .

— Οὐμυλήσατε, οὐμυλήσατε, κυρία· ὁ τρόπος οὗτος ποῖος εἶναι; ἀνερώνησεν ὁ γέρον, ὡς ὁ νεωγῆς ὁ νομίζων, ὅτι διεκρίνεν ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος λευκὸν ἰστίον.

— Φίλε μου, εἶπεν ἡ κυρία Βωμπέρ, ἐσκέφθην ὠρίμως περὶ τῆς τύχης σου, καὶ ἀφοῦ τὴν ἐθεώρησα ὑφ' ὅλας τὰς ἐπὶ ὀφθαλμοῖς αὐτῆς, ἡναγκάσθην νὰ ἀναγνωρίσω ὅτι ὀλίγαι ὑπάρξεις εἶναι τὸσον θλιβεραί, ὅσον ἡ ἰδική σου. Εἶσαι ἀληθῶς ὁ ἀτυχέστερος τῶν θνητῶν, καὶ εἶχες δίκαιον λέγων, ὅτι ὁ γέρον Ἰώβ ἐπὶ τῆς κόπρου του δὲν ἦτο τὸσον ἀξιολύπητος, ὅσον εἶσαι σὺ ἐν μέσῳ τοῦ πλοῦτος σου· διότι πλούσιος ὢν, δὲν δύνασαι νὰ ἀπολάυσῃς τὰ ἀγαθὰ σου, ἀφοῦ οἱ ἄνθρωποι ἡγεῖραν μετὰ σὺ καὶ αὐτῶν φραγμὸν καταισχύνης. Ἡ ὕβρις, ἡ περιφρονησις τοῦ κοινοῦ, ἰδοὺ μέχρι τοῦδε τὸ βεβαιότερον τῶν εἰσοδημάτων σου. Εἰς μόνος δεσμὸς σὲ συνέδεε πρὸς τὸν κοινωνικὸν βίον, καί, τοῦ δεσμοῦ ἐκείνου θραυσθέντος, οὐδεμίαν ὑπαρξίς σου μένει πλέον, ὑπὸ τὴν ὁποίαν νὰ προφυλαχθῇς. Σὲ φαντάζομαι κατὰ τὸ γῆρας σου ἐγκαταλειμμένον εἰς τὰς φροντίδας μισθωτῶν, καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν σου ὥραν μὴ ἔχοντα τοῦλάχισον τὴν παρηγορίαν, ὅτι ἀφίεις τὴν περιουσίαν σου εἰς ὃν ἀγαπητόν, τὴν περιουσίαν σου ἐκείνην, ἣν ἐπλήρωσας τὸσον ἀκριβᾶ. Εἰς μόνος σοὶ μένει κληρονόμος, τὸ Κράτος, τὸ ἐξ ὧν τῶν κληρονόμων ἡμιστὰ ἐνδιαφέρον καὶ ἀγνωμονέστερον. Πρόκειται λοιπὸν νὰ ἴδωμεν ἐὰν δὲν θὰ σοὶ ἦναι γλυκύτερον νὰ ἀποκτήσῃς οἰκογένειαν ἀγαπῶσάν σε ὡς ἴδιον πατέρα, νὰ γηράσῃς περιστοιχόμενος ὑπὸ ἀγάπης εἰλικρινοῦς καὶ μὴ ἀκούων περίξ σου ἢ εὐχὰς καὶ εὐλογίας, ν' ἀναπαύσῃς τὸ ὕστατον βλέμμα σου ἐπὶ ἐκείνων, οὓς κατέστησας εὐτυ-

χαίς, και μετά θάνατον να καταλίπης μνήμην προσφιλή και σεβαστήν.

— Οίκογένειαν!... εγώ! εφώνησεν ἑξαλλος ὁ γέρον. Ἐγώ, ὁ Σταμπλῆ, ὁ γεροκλέπτης, ὡς με ὀνομάζουσι, να περικυκλοῦμαι ὑπὸ στοργῆς και ἀγάπης!... να ἀκούω εὐχὰς και εὐλογίας! Ἡ μνήμη μου ἀγαπητὴ και σεβαστὴ!... Ἀλλοίμονον, κυρία μου! Ἡ οἰκογένεια αὕτη ποῦ εἶναι; Ἡ σύζυγος και τὸ τέκνον μου εἶναι εἰς τὸν οὐρανόν, και ἐγὼ εἶμαι μόνος ἐδῶ κάτω.

— Ἡ οἰκογένεια αὕτη; Ἀγνώμων! ὑπέλαβε μειδιώσα ἡ κυρία Βωμπέρ. Τὸ ἥμισυ αὐτῆς ἔχεις ἤδη πλησίον σου.

Ἐὰν ὁ Σταμπλῆ εἶχεν ὀλίγην ὀξυδερκειαν ἢ ὀλίγην ματαιότητα, ἤθελε πιστεύσει ὅτι ἡ κυρία Βωμπέρ προὐκάλει κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀφορμὴν γάμου μετ' αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ γέρον δὲν ἤτο οὔτε ὀξυδερκής, οὔτε μάταιος· καίτοι δὲ στενὴν ἔχων σχέσιν μετὰ τῆς βαρωνίδος, οὐδέποτε ἐλησμονήσεν ὁποῖα ἀπόσας εἰχώριζε τὸν νεόπλουτον χωρικὸν ἀπὸ τῆς πτωχευσάσης ἀριστοκρατικῆς κυρίας. Ἐμνεῖναι λοιπὸν με βραχίονας τεταμένους, με στόμα κεκλιμένον, ἐκπεπληγμένον και μὴ γνωρίζων πῶς να ἐξηγήσῃ τοὺς τελευταίους λόγους, οὗς ἔκρουσε.

— Σοὶ συνέβη ποτέ, φίλε μου, ἐξηκολούθησεν ἀταράχως ἡ κυρία Βωμπέρ, να σκεφθῇς ὁποῖα ἤθελεν εἶναι ἡ δόξα τοῦ Βοναπάρτου, ἐὰν συναισθανόμενος τὴν θείαν αὐτοῦ ἀριστολήν, ὁ τυχοδιώκτης ἐκεῖνος ἀξιώματις, ἀφοῦ κατέστρεψε τὰς φατρίας, ἤθελεν ἐπαναφέρει τοὺς Βουρβόνους ἐπὶ τοῦ προγονικοῦ τῶν θρόνου; Ἀς ὑποθέσωμεν πρὸς στιγμὴν, ὅτι ὁ Κόρσος ἐκεῖνος, ὁ νῦν ἄλλιος και προγεγραμμένος, ὁ κατασχυμένος, ὁ σιδηροδέσμιος ὡς ἄγριον θηρίον, ἀντὶ να σκεφθῇ ὅπως ἰδρύσῃ νέαν δυναστείαν, διέθετε τὸ ξίφος και τὴν φιλοδοξίαν του ὑπὲρ τῶν νομίμων βασιλέων· ὁποῖα τύχη ἤθελεν ἐξισωθῇ πρὸς τὴν τύχην τοῦ ἀνθρώπου ἐκεῖνου! Ὁ κόσμος, ὁ νῦν καταρῶμενος αὐτόν, ἤθελε τότε τὸν θεωρεῖ μετὰ θαυμασμοῦ, και οἱ βασιλεῖς, οἱ ὀμόσαντες τὴν καταστροφὴν του, ἤθελον διαφιλονεικεῖ τὴν τιμὴν τίς να τείνῃ αὐτῷ πρῶτος τὴν χεῖρα. Αὐτοκράτωρ δὲ ἀληθής, ἀφ' ἧς ἡμέρας θὰ ἔπαυε να ᾔναι τοιοῦτος, ἤθελε φέρει ἐπὶ τοῦ μετώπου του διάδημα, οὕτινος ἡ λάμψις ἤθελεν ἀμυαλῶναι και αὐτὴν τὴν αἴγλην τοῦ στέμματος.

— Καὶ ὁ μικρὸς μου Βερνάρδος ἤθελε ζῆ ἀκόμη, προσέθηκε στεναχῶς ὁ Σταμπλῆ.

— Μοὶ φαίνεται λοιπὸν παράδοξον, φίλε μου, ἀνεφώνησεν ἡ κυρία Βωμπέρ, ἀκατανόητον, πῶς δὲν μὰς ἤλθε πρῶτον εἰς τὸν νοῦν οὔτε εἰς σὲ οὔτε εἰς ἐμέ, ὅτι ἡ Πρόνοια ἔθεσεν εἰς τὰς χεῖράς σου ὁμοίαν τινὰ σχεδὸν τύχην, και ὅτι ἀπὸ σὲ ἐξαρτᾶται να πραγματοποιήσῃς τὸσον ὥραϊον ὄνειρον.

Εἰς τὰς λέξεις ταύτας ὁ Σταμπλῆ ἔτεινε τὰ

ὄτα ὡς ὁ λαγῶς, ὁ ἀκούων σαλευόμενους πέριξ αὐτοῦ τοὺς θάμνους.

— Ἀ! διὰ σὲ εὐτυχῶς εἶναι καιρὸς ἀκόμη, ἐξηκολούθησε μετὰ ζέσεως ἡ βαρωνίς. Καὶ ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος δὲν ἐσκέφθη να κάμῃ, σὺ δύνασαι να πραγματοποιήσῃς ἐν τῇ μικροτέρᾳ σφαίρᾳ τῆς ἐνεργείας, ἐν ᾗ σὲ ἔθηκεν ὁ Θεός. Συμβουλευθήτι τὴν καρδίαν σου, ἐξέτασον τὴν συνείδησίν σου. Ἡ καρδία σου εἶναι καθάραι, και ἡ συνείδησίς σου ἡσυχοῦ· ἀλλ' ἐν τούτοις ἄλλως ἔκριναν οἱ ἄνθρωποι. Σὺ δὲ αὐτός, ὅσον ἀμεμπτος και ἀνῆσαι, δὲν αἰσθάνεσαι ἐνίοτε ἀνησυχίαν και θλίψιν, ὁσάκις σκέπτεσαι, ὅτι ὁ τελευταῖος γόνος τῆς οἰκογενείας ἐκεῖνης, ἥτις ἐπεδαψίλευσε τόσας εὐεργεσίας εἰς τὴν ἰδικήν σου, ἀποκληρωμένος νῦν μαραινέται ἐπὶ ξένης γῆς; Λοιπὸν σὺ δύνασαι διὰ μιᾶς μόνης λέξεως να νομιμοποιήσῃς τὴν περιουσίαν σου, να κατασιγάσῃς τὸν φθόνον, να στρέψῃς τὴν κοινὴν γνώμην ὑπὲρ σου, να μεταβάλῃς τὰς ὕψεις εἰς χειροκροτήσεις, να ἐνισχύσῃς σὺ ὁ ἴδιος τὴν πρὸς σεαυτὸν ὑπόληψιν, και να δώσῃς εἰς τὸν κόσμον ἐν ἐκ τῶν μεγάλων ἐκείνων παραδειγμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀνεγείρουσι τὴν ἀνθρωπότητα.

— Ὁ γεροκλέπτης δὲν ἔχει τὸσον ὑψηλὸς σκοπός, κυρία, ἀπήντησεν ὁ Σταμπλῆ κινῶν τὴν κεφαλὴν. Δὲν ἀξιοῖ να δώσῃ παραδείγματα εἰς τὸν κόσμον· διότι δὲν ἀπόκειται εἰς αὐτὸν να ἀνεγείρῃ τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλ' ἔχει ἄλλας ταπεινότερας φροντίδας· ἐκτὸς τούτου, κυρία, δὲν ἐννοῶ...

— Ἐὰν δὲν ἐννοῇς, ὑπέλαβε ψυχρῶς ἡ κυρία Βωμπέρ, δὲν ἔχω να εἶπω τίποτε περισσότερον.

Ὁ Σταμπλῆ εἶχε κάλλιστα ἐννοήσει. Καίτοι δὲ χωρικὸς τὴν καταγωγὴν και ἐκ γενετῆς ἐνοικιαστὴς ἐπαύλεως, δὲν ἤτο ὅμως, τὸ ἐπαναλαμβάνων, οὔτε πανουργος οὔτε πονηρός, οὔτε πολὺ ὀξύνους· ἀλλ' ἤτο ὑποπτος, και εἰς αὐτόν ἡ δυσπιστία ἠδύνατο ἐν ἀνάγκῃ να ἀναπληρώσῃ τὴν πανουργίαν· ὅθεν ὄχι μόνον ἐνόησε ποῦ ἤθελε να καταλήξῃ ἡ βαρωνίς, ἀλλὰ πρὸς τούτοις ἐφάνη αὐτῷ, ὅτι ἀνεκάλυψε τὸ μυτικὸν ὅλων τῶν προσκλήσεων και τῶν φιλοφρονήσεων, ὅς εἶχε λάβει.

— Σὰς ἐννοῶ, κυρία βαρωνίς, προσέθηκε μετὰ τῆς βαθείας ἐκείνης θλίψεως, ἣν αἰσθάνονται αἱ εὐαίσθητοι φύσεις, ὅτε ἐμβαθύνουσιν εἰς τὴν φιλίαν, ἣν ἐνόμιζον εἰλικρινῇ και ἀφιλοκερδῇ, ἀνακαλύπτουσιν ἀμέσως ἄβυσσον ὅλην ἐγώσμου ὑποκρυπτομένου, ἀλλὰ νομίζω ὅτι ἀπατάσθαι. Δὲν πρόκειται να νομιμοποιήσω τὴν περιουσίαν μου· διότι αὕτη εἶναι νομίμως κεκτημένη και εἰς μόνην τὴν ἐργασίαν μου ὀφείλω αὐτήν. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν δεσποινίδα Λασεγλιέρ, οὐδέποτε σκέπτομαι ἄνευ συγκινήσεως περὶ τῆς κόρης αὐτῆς, ἥτις, ὡς μοὶ εἶπετε, εἶναι ἡ ζωσα εἰκὼν τῆς μητρὸς τῆς. Πολλὰκις μάλιστα ἐπόθησα να τῇ πέμψω μακρόθεν συνδρομήν· τὸ ἤθελον, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησα.

— Θὰ ἐκάνετε ἄσχημα να τὸ λησμονήσητε· ὑπάρχουσιν ὑπάρξεις, αἵτινες ἐν τῇ συμφορᾷ οὐδὲν ἄλλο δύνανται να δεχθῶσιν εἰ μὴ τὰς συμπαθείας και τὰς εὐχὰς, ὅς ἀποτείνει τις ὑπὲρ αὐτῶν, ἀπῆντησεν ἡ κυρία Βωμπέρ μετ' ἀξιοπροσεΐας. Ἀλλ' ἀφήσατέ με να σὰς εἶπω, προσέθηκε με ὑποφιλικώτερον, ὅτι δὲν με ἐννοήσατε· διότι δὲν ἐσκεπτόμην ἢ περὶ τῆς εὐτυχίας σας, και δὲν ἐκρίνα οὕτω ἔχουσα ὑπ' ὄψιν μου τὰ καθήκοντά σας, ἀλλὰ μόνον ὑμᾶς αὐτόν. Τί με διέφυγε λοιπὸν δυνάμενον να σὰς πληγώσῃ και να σὰς προσβάλῃ; Ἡ τύχη με ἔφερεν εἰς συνάντησίν σας. Ἐκινήσατε τὴν συμπάθειάν μου, και ἡσθάνθητε ὅτι ἤμην διὰ σὰς παρηγορία, τοῦτο ἐπηύξησεν ἐτι μᾶλλον τὴν πρὸς σὰς ἀγάπην μου, ἀλλ' ἐν τούτοις, ἰδοὺ ἔρχεται ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ φθονερὸς και κακὸς κόσμος μὰς ἀναγκάζει να χωρισθῶμεν. Ἡ καρδία μου θλίβεται βαθέως και ἡ ἰδική σας ταράττεται· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ μοὶ ἐπέρχεται ἡ ἰδέα, ἡ ἀνόητος ἴσως, ὅτι ἐὰν ἤθελετε προσκαλέσει τὸν μαρκήσιον και τὴν θυγατέρα του, ὅπως προσφέρητε αὐτοῖς να διαμοιρασθῶσι μεθ' ὑμῶν τὴν περιουσίαν σας, τὴν ὁποίαν δὲν ἠξέυρετε τί να κάμψῃ, ἤθελετε ἐξασφαλίσαι εἰς τὸ γῆρας σας τὴν ἀνάπαυσιν, τὴν γαλήνην και τὴν ὑπόληψιν. Τὸ σχέδιον τοῦτο με ἐνθουσιάζει, σὰς φαντάζομαι περικυκλωμένον ὑπὸ ἀγάπης και τιμῆς. Ἡ φιλία μας τότε ἀντὶ να διακοπῇ καθίσταται ἐτι στενότερα, και ὁ κόσμος, ὁ νῦν περιφρονῶν σας, σὰς ἐπιζητεῖ· οἱ πρότερον καταρῶμενοί σας εὐλογοῦσι νῦν τὸ ὄνομά σας, και ὁ Θεός, ὁ ἀφαιρέσας τὸν υἱόν σας, σὰς ἀποδίδει θυγατέρα ἀξιολάτρευτον. Ἡ ἰδέα αὕτη με συνεκίνησε και με ἐνθουσίασε· σὰς τὴν ὑπέβαλον λοιπὸν. Ἀλλ' ὅς παραδεχθῶμεν ὅτι ὠνευρήθη. Ἐστε εὐτυχῆς ἴσως ἡ θέσις σας δὲν εἶναι ὅσον ὑπέβητε ἀξιολύπητος· ἤθελετε συνειθίσαι πάλιν εἰς τὴν μοναξίαν· διότι ἡ φύσις εἶναι καλὴ και ἡ κοινωνία δὲν ἀξίζει να τὴν ἐπιθυμῇ τις τὸσον. Ἐπειτα εἴθε πλούσιος, και ὁ πλούτος εἶναι ἀληθῶς λαμπρὸν πρᾶγμα. Εὐχομαι λοιπὸν να σὰς ἀναπληρώσῃ ὅλα τὰ ἄλλα ὅσα σὰς λείπουσιν.

Εἶπε δὲ ταῦτα τοσοῦτον εὐχερῶς και μετὰ τοσαύτης ἀφελείας, ὥστε ὁ γέρον ἐκλονίσθη. Αὕτη δὲ ἡγέρθη, και προφασίζομένη ὅτι ἔχει να κάμῃ ἐπίσκεψιν τινὰ ἐκεῖ πλησίον, ἀπεσύρθη ἀφίνουσα τὸν Σταμπλῆ μόνον και παραδεδομένον εἰς τὰς σκέψεις του. Ἐννοεῖται ὅτι αἱ σκέψεις του ἐκεῖναι οὐδόλως ἦσαν φαιδραὶ, ἀνεχώρησε δὲ ἥμισυ γοητευμένος ἐκ τῆς προτάσεως ἐκείνης, ἥτις κατ' οὐδένα τρόπον ἐσύμφερεν αὐτῷ και ἀν' ἀκόμη τῷ ἐγίνετο μόνον χάριν τῆς εὐτυχίας του· διότι ὁ Σταμπλῆ ἤτο μὲν τίμιος ἄνθρωπος, ἀλλὰ δὲν ἤτο και ἄγιος. Ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ πάθος τι, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἤθελον ναυαγήσῃ πᾶσαι αἱ προσπάθειαι τῆς κυρίας Βωμπέρ· διότι δὲν εἶναι σπάνιον ν' ἀπαντήσῃ τις εἰς τὰς μαλακάς ἐκείνας και εὐ-

πλάστους φύσεις σημειόν τι σκληρόν, ὅπερ οὐδὲν ἰσχύει να κάμψῃ, και ὅπερ εἶναι ὅπως ὁ ἐν τῇ χουρσῇ ἀλύσῃ χαλύβδινος κρῖκος. Ὁ Σταμπλῆ λοιπὸν ἤτο φιλάργυρος, ἀλλὰ κατὰ ἴδιον αὐτοῦ τρόπον· εἶχε τὸ πάθος τῆς ἰδιοκτησίας, δηλαδὴ ἡγάπα τὴν ἰδιοκτησίαν δι' αὐτὴν και μόνην, ὅπως πνεύματά τινα ἀγαπᾷ τὴν ἐξουσίαν· ὅλα δὲ τὰ εἰσοδήματά του μετεχειρίζετο εἰς ἀγοράς γαιῶν, και διὰ τοῦ τρόπου τούτου εἶχε κατορθώσει να ἐξαγοράσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅλας τὰς κτήσεις τῶν Λασεγλιέρ. Τελευταῖον μάλιστα εἶχεν ἀποκτήσει και δύο ἢ τρεῖς ἐπαύσεις πρὸ αἰῶνος ἡδῆ ἀποξενωθείσας. Να κατορθώσῃ λοιπὸν τὸ μέγα τοῦτο ἔργον, μόνον και μόνον ἵνα τὸ προσφέρῃ εἰς τὸν κύριον μαρκήσιον, τοῦτο ἀναμφιβόλως ἤθελεν εἶσθαι κάλλιστον, ἀλλ' ὁ Σταμπλῆ ὅπως ὁ ἴδιος εἶπεν, δὲν εἶχεν ἀξιώσεις να δώσῃ εἰς τοὺς συγχρόνους του τὸσον μέγα μάθημα αὐταπαρνήσεως και ἀφιλοκερδείας.

Ἐσκέφθη ὅτι ἡ κυρία Βωμπέρ ἤτο ἐλευθέρη να λέγῃ ὅ,τι θέλῃ, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἤξιζε να τὸ σκεφθῇ τις και να τὸ ἐξετάσῃ πολὺ πρὶν ἢ ἀποφασίσῃ τι. Ἐπανήλθε λοιπὸν εἰς τὴν κατοικίαν του, ἀποφασισμένος να παραιτηθῇ τῆς φιλίας ἐκείνης, ἥτις ἤθελε τῷ στοιχίσει τὸσον ἀκριβᾶ.

Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἤτο κατ' ἀρχὰς εὐκόλος· διότι ἡ πληγωθεῖσα εὐαισθησία, ἡ προσβληθεῖσα φιλοτιμία, ἡ ὑποψία ὅτι ἐξέλαβον αὐτόν ὡς ἀνόητον, ἀνεζωπύρησαν τὴν ὀλίγην ὑπολειπομένην ἐν αὐτῷ δύναμιν τοῦ χαρακτήρος· τότε δὲ ὅλη ἡ ῥοπή αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν και τὴν ἰσότητά ἐξηγέρθη πρὸς στιγμὴν ἐν αὐτῷ και κατενίκησε πᾶσαν ἄλλην σκέψιν· ἀλλ' ὁ ἐρεθισμὸς ἐκεῖνος κατεσβέσθη ἐντὸς ὀλίγου, ὡς πυρὰ ἐξ ἀχύρων. Διότι ἐν τῇ σχέσει τῆς κυρίας Βωμπέρ ὁ Σταμπλῆ εἶχε συνειθίσαι εἰς τὸν οἰκογενειακὸν βίον και τὰς φιλικὰς διαχύσεις· εὐρεθεῖς δὲ αἴφνης μεμονωμένος, δὲν ἤργησε να αἰσθανθῇ στενοχωρίαν και θλίψιν, και βαθυμῶδον ἀπώλεσεν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τὴν ἐνδόμυχον ἐκείνην γαλήνην, ἣν εἶχεν ἀποκτήσει. Στερηθεὶς τοῦ μόνου στηριγματος του, ἤρχισε πάλιν ν' ἀνησυχῇ και να ταράττεται. Τέλος ἡ ὑπερηφάνεια συνετέλεσε και αὕτη οὐκ ὀλίγον εἰς τὸ να βασανίσῃ τὴν ταλαίπωρον ἐκείνην ὑπαρξίν· διότι ἡ ἀποπομπή του ἐκ τῆς κυρίας Βωμπέρ δὲν ἔμνευε μυστική, και γενικῶς ἐπιστεύετο ὅτι ἡ κυρία Βωμπέρ εἶχεν ἀποπέμψει ἐπὶ νομιμότητος τὸν γεροκλέπτην· ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἄπειρα σχόλια ἐγίνοντο ἐπὶ τούτου. Ἀλλ' ὁ Σταμπλῆ ἠδύνατο ἴσως να ἀγνοῇ τὰ ἀνόητα ἐκεῖνα λεγόμενα, ὅτε ἐσπέραν τινὰ, διερχόμενος τὸν κήπὸν του, ἤκουσε τοὺς ὑπηρέτας του, οἵτινες μὴ γνωρίζοντες ὅτι ἤτο πλησίον διηγούντο εὐθύμως περὶ τοῦ δυστυχήματος ἐκεῖνου τοῦ κυρίου των. Οἱ δὲ ἐνοικιασταὶ τῶν κτημάτων του, εἰς τοὺς ὁποίους ἄλλοτε, εἰς εὐτυχεστέρas ἡμέρας, εἶχε καυχῆσθαι ἐπὶ τῇ ἐπισημῇ ἐκείνῃ φιλίᾳ, προσεποιούντο νῦν ὅτι τῷ ἐ-

ζήτουν εἰδήσεις περὶ τῆς κυρίας Βωμπέρ· ἐὰν δ' ἐμνευεν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ περιεφέρετο ἄθυμος καὶ μελαγχολικὸς ἀπὸ δωματίου εἰς δώματιον, οἱ ὑπηρέται τοῦ ἥρχοντος πρὸς αὐτὸν μὲ σοβαρότητα, καὶ ὅτε μὲν ὁ εἰς ὅτε δὲ ὁ ἄλλος τὸν ἠρώτων, διατί δὲν πηγαίνει νὰ διασκεδάσῃ ἐπισκεπτόμενος τὴν κυρίαν Βωμπέρ.

Ἐὰν ἀπεφάσιζε νὰ ἐξέλθῃ μακρὰν τῆς οἰκίας καὶ νὰ περιπατήσῃ εἰς τὴν ἐξοχὴν, οἱ ἐκεῖ ὑπηρετοὶ τοῦ ἑλεγον, δῆθεν καθ' ἑαυτοὺς, ἀλλ' ἀρκετὰ μεγαλοφώνως, ὥστε νὰ τὸ ἀκούσῃ· «Ἰδοὺ ὁ κύριός μας, πηγαίνει νὰ περάσῃ τὴν ὥραν τοῦ εἰς τῆς κυρίας βαρωνίδος!» Καίτοι δὲ ὦν φύσει ὑπομονητικὸς, ἀπεπειράθη πολλάκις νὰ τοῖς τριψῇ τὴν ῥάχιν διὰ τῆς ῥάβδου τοῦ. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, αἱ λέξεις ἐκείναι ἡ κυρία βαρωνίς ἠντήχουν ἀπαύστως εἰς τὰ ὦτά του καὶ τὴν καρδίαν του· ἡ θέα δὲ μόνη τοῦ μεγάρου ἐβύβιζεν αὐτὸν εἰς ἀτελεύτητον μελαγχολίαν, καὶ ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἔμεινεν ἀκίνητος, σιωπηλὸς θεωρῶν μακρόθεν τὴν ἀπολεσθεῖσαν ἐκείνην. Ἐδὲμ, ἦν πάντοτε ἐπὶ θέμει. Καὶ οὔτε αὐτὴ ἡ πρὸς τὴν ἰδιοκτησίαν ἀγάπη, ἦν πρὸ ὀλίγου ἀνεφάρμεν, τῷ ἐξήρκει πλέον· διότι ἡ κυρία Βωμπέρ εἶχεν ἀναπτύξει ἐν αὐτῷ ἄλλας ἐπιθυμίας, ἄλλους πόθους, ἄλλας ἀνάγκας οὐχ ἥττον ἐπιβλητικὰς· ἐκτὸς τούτου, ἡ ἀγάπη ἐκείνη ἡ μόνη ἀπομείνασα αὐτῷ ἐπὶ γῆς εἶχε δηλητηριασθῇ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τῆς, καὶ μετὰ φρίκης ἀνεπόλει τὸ θλιβερὸν τέλος τῆς καλῆς συζύγου τοῦ, τὰς ὑποψίας τῆς, τοὺς τρόμους τῆς, τοὺς ἐλέγχους τῆς καὶ τοὺς τελευταίους λόγους, οὓς εἶχε προφέρει ὀνύσκουσα. Αὐτὰ ἐσκέπτετο τὴν ἡμέραν, αὐτὰ ὠνειρεύετο τὴν νύκτα, καὶ ἐν μέσῳ τῆς ἐρημίας καὶ τῆς μονώσεως ἐξαφθεῖσα ἡ φαντασία τοῦ, ἐτάραττε τὸν ὕπνον τοῦ μὲ μυρίας πενθίμους εἰκόνας. Καὶ ὅτε μὲν διήρχετο ἐνώπιόν τοῦ ἡ παρωρισμένη σκιὰ τῆς γυναικὸς τοῦ, ὅτε δὲ ἡ περίλυπος κυρία Λασεγλιέρ. Τέλος μετὰ τοιαύτην ἀθλίαν ὑπαρξίν μιᾶς ἡ δύο ἐβδομάδων, ἐσφράφη χωρὶς νὰ σκεφθῇ πρὸς τὴν ἰδέαν, ἦν ἡ βαρωνίς τῷ εἶχεν ὑποδείξει ὡς λιμένα σωτηρίας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν τῷ ἐφάνη αὕτη ὡς μεμακρυσμένον τι φωτεινὸν σημεῖον, διὰ μέσου τοῦ ὀμιχλώδους ὀρίζοντος διακρινόμενον· βαθμὴ δὲ ὅπως τὸ σημεῖον ἐκείνο ἐμεγαλύνθη, ἐπλησίασεν ἀνεπαίσθητως καὶ ἔλαμψεν ὡς σωτήριος φάρος. Ὁ δὲ Σταμπλὴ ἐξέταζον τὴν ἰδέαν ἐκείνην ὅπως ὅλας τὰς ἐπόψεις, ἐφύλασσε νὰ ἐννοήσῃ τὸ ποιητικὸν καὶ γοητευτικὸν αὐτῆς μέρος· διότι ἦτο μὲν φύσει ὑποπτος, ἀλλ' εἶχε νοῦν ἀποϊκόν, καὶ πρὸς τούτοις ἦτο τίμιος καὶ εὐπιστος. Ἐσκέφθη λοιπὸν ὅτι ἴσως ἡ κυρία Βωμπέρ πραγματικῶς ἀπεκάλυψεν αὐτῷ τὸ μυστήριον τῆς εὐτυχίας· ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἀπέβλεπεν αὐτὴν εἰ μὴ εἰς τὸ συμφέρον τοῦ μαρκησίου καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ, πάλιν ἠναγκάζετο νὰ παραδεχθῇ, ὅτι οὐδὲν ἡδύνατο αὕτη νὰ φαντασθῇ καλλίτερον ὑπὲρ αὐτοῦ· καὶ ὅντως ἡ εὐτυ-

χία ἐκείνη, ἥτις τῷ ὑπεδείχθη διὰ μέσου τῶν ἐπισκιαζόντων αὐτὴν νεφῶν ἀπεκαλύπτετο αὐτῷ βαθμὴ δὲ ἐπαγωγὸς καὶ ὥραία. Ἐφρανόζετο δὲ τότε τὴν οἰκίαν τοῦ καθωρακισμένην ὑπὸ τῆς παρουςίας νεαρῆς καὶ συμπαθοῦς κόρης· ἔβλεπεν ἐαυτὸν εἰσαγόμενον ὑπὸ τοῦ εὐγνωμονοῦντος μαρκησίου εἰς τὴν κοινωνίαν τὴν ἀπωθήσασαν αὐτόν, ἤκουεν ἀναπεμπομένας περὶ αὐτοῦ εὐχὰς καὶ εὐλογίας, καὶ ἐνόμιζεν ὅτι εἶδε τὴν κυρίαν Λασεγλιέρ, τὴν καλὴν συζυγὸν τοῦ καὶ τὸν μικρὸν τοῦ Βερνάρδον, μειδιώντας πρὸς αὐτὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

Ἐν τούτοις ἡ δυσπιστία τὸν ἀνεχαίτιζεν εἰσέτι, μὴ ἀφίνουσα αὐτὸν νὰ παρασυρθῇ ὑπὸ τῶν καλῶν τοῦ αἰσθημάτων. Ἐκτὸς τούτου, ὑπὸ ποῖον τίτλον ὁ μαρκήσιος καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ ἐμελλον νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸ μέγαρόν του καὶ εἰς τὰ κτήματά του; Τὸ νὰ παραιτηθῇ περιουσίας διὰ τοσοῦτων μόχθων ἀποκτηθείσης, δὲν ἤθελεν εἶσθαι τὸ αὐτὸ ὡς εἰ ὁμολογεῖ ὅτι τὴν εἶχεν ἀρπάσει; Ἀντὶ δὲ νὰ κλείσῃ τὸ στόμα τῶν φθονερῶν δὲν θὰ ἐδίδεν ἀπεναντίας ἀφορμὴν εἰς νέα σχόλια; Ὁθεν ἀπεφάσιζε, πρὶν ἢ λάβῃ ἀπόφασιν ἑνὶ νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν κυρίαν Βωμπέρ καὶ νὰ συμβουλευθῇ αὐτὴν περὶ τούτου. Ἀλλ' αὕτη μόλις τῇ ἀνέφερε λόγους τινὰς περὶ τῆς αἰτίας τῆς ἐπισκέψεώς του, τὸν διέκοψεν ἀμέσως.

— Ἐπιθυμῶ, εἶπε, νὰ μὴ γείνη πλέον λόγος περὶ τούτου μεταξὺ ἡμῶν· διότι ὑπάρχουσι πράγματα, ἅτινα οὔτε ζυγίζονται οὔτε συζητοῦνται. Σὰς τὸ ἐπαναλαμβάνω δέ, δὲν ἐζήτησα, δὲν ἠθέλησα εἰ μὴ τὴν εὐτυχίαν σας, καὶ δὲν ἀπέβλεπον οὔτε εἰς τὸν μαρκήσιον οὔτε εἰς τὴν θυγατέρα του, ἀλλ' ἀπέβλεπον μόνον πρὸς ὑμᾶς· ὥστε ἂν ἡ ἰδέα μου ἤθελε σὰς ἀρᾶσει, καὶ ἐὰν ὁ μαρκήσιος ἀπεδέχετο αὐτήν, κατ' ἐμὴν γνώμην, ὁ εὐεργέτης δὲν θὰ εἴσθε σεῖς, ἀλλ' ἐκεῖνος. Κρατήσατε ὅμως τὰ πλούτη σας, δὲν τὰ φθονοῦμεν· λέγουσιν, ὅτι ἡ πτωχεία εἶναι πικρὰ εἰς τοὺς γνωρίσαντας τὰ πλούτη, ἀλλ' ἀπατώνται· τὸ ἐναντίον πρέπει νὰ εἴπωσι· διότι ἡμεῖς ἐγνωρίσαμεν τὸν πλοῦτον καὶ ἀγαπῶμεν τὴν πενίαν.

Καὶ ταῦτα λέγουσα, ἀφοῦ ἐπληροφόρηθῃ περὶ τῆς υγείας τοῦ παλαιοῦ αὐτῆς φίλου καὶ περὶ τοῦ πῶς διέρχεται τὰς ἡμέρας τοῦ, ἔδωκεν αὐτῷ εὐγενῶς νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι δὲν τῷ ἔμεινε πλέον εἰ μὴ νὰ ἀποσυρθῇ. Οὗτος δὲ ἀπῆλθεν, ἐκθαμβὸς διὰ τὴν εὐγένειαν τῶν αἰσθημάτων, ἅτινα ἤκουσεν ἐκφραζόμενα. Ἦλεγξεν ἐαυτόν, διότι ἐσυκοφάντησε σκοπὸν τοσοῦτον ἀφιλοκερδῆ· καίτοι δὲ τῷ ἐφαίνετο παράδοξον ὅτι ὁ μαρκήσιος ἤθελεν εἶσθαι ὁ εὐεργέτης καὶ αὐτὸς ὁ Σταμπλὴ ὁ εὐεργετούμενος, δὲν ἀφῆκε νὰ παρέλθῃ ἡ ἐπαύριον, καὶ ἦλθε νὰ παραδοθῇ, δεδεμένος τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, εἰς τὴν διάκρισιν τῆς κυρίας Βωμπέρ, ἥτις δὲν ἔδειξε διὰ τοῦτο οὔτε χαρὰν οὔτε ἐκπληξιν, ἀλλ' ἀπεναντίας ζωηρὰν ἀποστροφὴν εἰς

τὸ νὰ μεσιτεύσῃ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ἐκείνην, φοβούμενη, ὡς ἔλεγε, μήπως πληγώσῃ τὴν λεπτότητα τῶν φίλων τῆς. Ὁ πόθος λοιπὸν τοῦ Σταμπλὴ ἠϋζανε καθ' ὅσον ἡ κυρία Βωμπέρ παρείχετο δυσκολίας· καὶ ἐὰν ἦτο εὐχάριστος τὸ νὰ βλέπῃ τις τὴν καρδίαν ἐξαπατωμένην ὑπὸ τοῦ νοῦς καὶ τὸν δόλον ἐκμεταλλεσόμενον τὴν ἀπλοϊκὴν ἀγαθότητα, ἤθελεν εὖρε ἀρκετὰ διασκεδαστικὴν τὴν σκηνὴν, καθ' ἣν ὁ γέρον ἰκέτευσε τὴν βαρωνίδα, ἥτις ἐφαίνετο ἄκαμπτos, νὰ μεσιτεύσῃ παρὰ τῷ μαρκησίῳ, ὅπως συγκατανεύσῃ οὗτος νὰ λάβῃ κατοχὴν ἰδιοκτησίας, ἐχούσης ἀξίαν ἐνὸς ἑκατομυρίου.

— Ἀς ἀγαπήσωσιν ὀλίγον τὸν γέροντα Σταμπλὴ, ἔλεγεν οὗτος· ἄς ἴδῃ εἰς τὸ τέλος τῶν ἡμερῶν τοῦ πρόσωπα μειδιῶντα αὐτῷ, καὶ χεῖρ φιλικὴν ἄς κλείσῃ τοῦς ὀφθαλμούς του· ἄς χύσωσιν ἐν δάκρυον ἐπὶ τῷ θανάτῳ του, καὶ ὁ Σταμπλὴ καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐπάνω θὰ ἦνε εὐτυχής.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ κυρία Βωμπέρ ἐκάμφθη ἐπὶ τέλους ὑπὸ τοσοῦτων θερμῶν παρακλήσεων· ἀπερίγραπτος δὲ ἦτο ἡ χαρὰ, ἣν ἠσθάνθη ὁ γέρον ἐκεῖνος, ὁ ἀπλοϊκὸς ὡς παῖδιον, ἀφ' οὗ προητοίμασε τὴν καταστροφὴν τοῦ· ἔλαβε τὰς χεῖρας τῆς βαρωνίδος καὶ τὰς ἔθλιψεν ἐπὶ τῆς καρδίας τοῦ μετ' αἰσθημάτων βαθυτάτης εὐγνωμοσύνης· «ἰδοὺ σεῖς, κυρία, τῇ εἶπε μετὰ δακρύων καὶ μετὰ φωνῆς συγκινημένης, σεῖς μοὶ ἐδείξατε τὴν ὁδὸν τῆς εὐτυχίας». Ἡ κυρία Βωμπέρ ἠσθάνθη τότε ὅτι θὰ ἦτο ἐγκλημα νὰ ἀπατήσῃ ψυχὴν τόσον τελείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν φορὰν ταύτην καθυστάσας ὡς πάντοτε τὴν συνείδησίν τῆς, σκεπτομένη ὅτι ἡ τύχη τοῦ Σταμπλὴ ἐνδιεφέρετο εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπιχειρήσεώς τῆς, ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη ἐπρόκειτο πραγματικῶς περὶ τῆς εὐτυχίας τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, πάλιν δὲν θὰ ἐνῆργει ἄλλως, καὶ ὅτι ἐπὶ τέλους εἰς πᾶν πρᾶγμα ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα. Δὲν τῇ ἀπέμεινε λοιπὸν πλέον ἢ νὰ ἐξαπατήσῃ τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ μαρκησίου, περὶ οὗ ἐγνώριζεν ὅτι οὐδέποτε ἤθελε καταβιβάζει ἐαυτὸν, ὥστε νὰ ἀποδεχθῇ δωρεὰν παρὰ τοῦ πρώην ἐνοικιαστοῦ μιᾶς τῶν ἐπαυλῶν τοῦ. Ἡ βαρωνίς λοιπὸν ἔγραψεν αὐτῷ τὰς λέξεις ταύτας· «Ὁ Ἰωάννης Σταμπλὴ, βασιανίζόμενος ὑπὸ τῶν ἐλέγχων, ὧν δὲ ἄνευ τέκνων, ἄνευ φίλων, ἄνευ οἰκογενείας, μόνον τὴν ἐπάνοδόν σας περιμένει, ὅπως σὰς ἀποδώσῃ ὅλην σας τὴν περιουσίαν. Ἐλθετε λοιπόν. Ὡς ἀμοιβὴν τῆς βραδείας ἐπελθούσης τιμιότητός του, ὁ ἄθλιος ζητεῖ μόνον ν' ἀγαπῶμεν αὐτὸν ὀλίγον· θὰ τὸν ἀγαπήσωμεν πολὺ. Ἐνθυμήθητε τὸ λόγιον τοῦ Βερναρίου· «Οἱ Παρίσιοι ἀξίζουσι βεβαίως μίαν λειτουργίαν».

Ἐνα μῆνα μετὰ ταῦτα ἡ ἐπάνοδος τοῦ κυρίου Λασεγλιέρ ἐγένετο ἡσύχως, ἄνευ ἐπιδείξεως καὶ ἄνευ θορύβου. Ὁ Σταμπλὴ ὑπεδέχθη αὐτὸν πρὸ τῆς θύρας τοῦ κήπου, καὶ ἀντὶ κλειδῶν προσέφερεν αὐτῷ ἐπὶ ἀργυροῦ δίσκου δωρητήριον ἐγγρα-

φον συντεταγμένον μὲ συγκινητικώτατον ὕψος· εἰς δὲ τὸ ἐγγράφον τοῦτο ὁ δωρητής, ἐξ εὐγενοῦς λεπτότητος ὀρμώμενος, ἐταπεινοῦτο ἐνώπιον τοῦ ἀποδεχομένου τὴν προσφορὰν τοῦ.

— Κύριε μαρκήσιε, εἶπεν, εὐρίσκεισθε εἰς τὴν οἰκίαν σας.

Ἡ προσφώνησις ἦτο μικρά, ὁ δὲ μαρκήσιος εὗρεν αὐτὴν προσφῶς συντεταγμένην. Ἐθεσεν ἐντὸς τοῦ θυλακίου τοῦ τοῦ ἐγγράφου, τὸ ἀποκαθιστῶν αὐτὸν κύριον ὅλων τῶν κτημάτων τοῦ, ἠσπάσθη τὸν Σταμπλὴ, ἔλαβε τὸν βραχιόνά του καὶ παρακολουθοῦμενος ὑπὸ τῆς θυγατρὸς τοῦ, βαδίζούσης μεταξὺ τῆς κυρίας Βωμπέρ καὶ τοῦ υἱοῦ τῆς, εἰσῆλθεν εἰς τὸ μέγαρόν του. τοσοῦτον νεανικὸς τὸ πνεῦμα, ὅσον ὅτε εἶχεν ἐξέλθει αὐτοῦ, καὶ μετὰ τοσαύτης ἀφελείας ὡς ἐὰν ἐπανήρχετο ἐκ περιπάτου.

Καὶ νῦν ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς κυρίας Βωμπέρ. Ἐὰν δηλαδὴ ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης, περιορίζων τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐντολῆς τοῦ εἰς τὴν ταπεινὴν τιμιότητα κοινοῦ ἀνθρώπου, οὐδὲν ἄλλο ἤθελε συγκατατεθῇ νὰ γείνη ἢ ὁ ἐπιστάτης τοῦ οἴκου τῶν Βουρβόνων, καὶ ἀφοῦ ἤθελεν ἀνεγείρει διὰ τοῦ ἄκρου τοῦ ξίφους τοῦ τὸ στέμμα τῆς Γαλλίας, ἀντὶ νὰ τὸ φορέσῃ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ, ἀπέθετεν αὐτὸ ἐπὶ τοῦ μετώπου τῶν ἀπογόνων τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου, πιθάνον εἶναι ὅτι κατὰ τὴν ὥραν ταύτην ἐν ἔτι κεφάλαιον ἤθελε πλουτίζει τὸ μέγα βιβλίον περὶ τῆς ἀγνωμοσύνης τῶν βασιλέων. Ἀλλὰ δὲν ἀξιοῦμεν νὰ προσβάλλωμεν οὔτε τὴν βασιλείαν, οὔτε οὐδένα ἄλλον· καὶ δὲν αἰτιώμεθα ἢ τὸ ἀχάριστον ἐκεῖνο γένος, τὸ καλοῦμενον ἀνθρώπινον γένος. Ἀντὶ δὲ νὰ ζητήσωμεν τὰ παραδείγματα μας εἰς σφαῖραν τοσοῦτον ὑψηλὴν, ἄς μείνωμεν κάλλιον παρὰ τὰς ὁχθὰς τοῦ Κλαίνιννα κρίνωμεν περὶ τούτου.

(Ἐπὶ συνέχεια)

ΑΡΣΙΝΟΗ Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ.

ΟΛΛΑΝΔΩΝ ΕΘΙΜΑ

Οἱ Ὀλλανδοὶ τρώγουσι πολὺ. Ἡ μεγίστη αὐτῶν εὐχαρίστησις εἶναι νὰ εὐρίσκωνται ἐν μέσῳ δείπνων καὶ εὐωχιῶν. Ἐν τούτοις δὲν ἔχουσι τὴν γεῦσιν λεπτήν, ἀλλ' εἰσὶν ἀδηφάγοι προσέχοντες μᾶλλον εἰς τὸ ποσὸν ἢ εἰς τὸ ποιὸν τῶν ἐδεσμάτων. Ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων ἐχλευάζοντο ὑπὸ τῶν ἑαυτῶν γειτόνων οὐ μόνον ἕνεκα τῆς τῶν ἡθῶν αὐτῶν τραχύτητος ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν λιτότητα τῆς τροφῆς τῶν. Τοὺς ἀπεκάλουν γαλακτοφάγους καὶ τυροφάγους. Ἐν γένει τρώγουσι πεντάκις τῆς ἡμέρας. Τὴν πρωτὴν λαμβάνουσι τέτιον, καφφέ, γάλα, ἄρτον, τυρόν, βούτυρον· ὀλίγον πρὸ μεσημβρίας λαμβρὸν ἄριστον, πρὸ δὲ τοῦ δείπνου τὸ καλούμενον μικρὸν ποτήριον, τουτέστιν ἐν ποτήριον ῥοσολίου μετὰ διπυρίτου ἄρτου, ἀκολούθως ἐν στερεῶν δείπνον καὶ τὴν ἐσπέραν ἐν καλῶν ἐπίδειπνον, πᾶν ὅ,τι δηλαδὴ

ἀπαιτείται, ὅπως μὴ κατακλιθῇ τις μετὸν στόμαχον κενόν. Ἐκτὸς δὲ τούτου εἰς πολλὰς περιστάσεις προσφέρουσιν ἀλλήλοις συμπόσια. Δὲν ἐννοῶ δὲ μόνον τὰ διδόμενα γεύματα ἐνεκα γεννήσεων ἢ γάμων, καθόσον ἡ ἑξὶς αὕτη ἐπικρατεῖ παρ' ἅπασιν τοῖς λαοῖς, ἀλλὰ συνεστιῶνται, φέρ' εἰπεῖν, καὶ κατὰ τὰς κηδείας. Οἱ φίλοι καὶ γνῶριμοι, οἱ συνοδεύσαντες τὴν νεκρικὴν ἐκφοράν, ἐπανάγουσι παρ' αὐτῇ τὴν οἰκογένειαν τοῦ ἀποβιώσαντος, ὅτε προσκαλοῦνται νὰ φάγῃσι καὶ πίωσι κατὰ τὸ κρατοῦν ἔθιμον, συνήθως δὲ μετὰ πολλῆς ἐλευθεριότητος ἀπονέμουςι τοῖς ἐαυτῶν ξένοις τὰς ἐπιδορπίους ταύτας τιμὰς. Καὶ ἂν ἐτέρου τεκμηρίου ἐστερούμεθα, ἡ τῶν Ὀλλανδῶν ζωγραφικὴ ἥρκει μόνη ὅπως ἀποδείξῃ τὴν σπουδαιότητα, ἣν ἔσχον ἀείποτε τὰ ἀγαθὰ τῆς τραπέζης ἐν τῷ βίῳ τοῦ λαοῦ τούτου. Ἐκτὸς τῶν ἀναριθμητῶν οἰκιακῶν ὑποθέσεων, ἐν αἷς τὸ πινάκιον καὶ ἡ φιάλη, οὕτως εἰπεῖν, πρωταγωνιστοῦσιν, ἅπασαι σχεδὸν αἱ μεγάλαι εἰκόνας, αἱ ἐξιστοροῦσαι ἱστορικὰ πρόσωπα, οἷον δημάρχους, ἀρχοντας κ.τ.λ. παριστῶσιν αὐτὰ καθήμενα εἰς τὴν τράπεζαν καὶ δάκνοντα, κόπτοντα ἢ κινῶντα. Τοῦ κανόνος τούτου δὲν ἐξαίρεται οὐδ' ὁ ἥρωας αὐτῶν, Γουλιέλμος ὁ σιωπηρὸς, ὅστις εἶνε ἡ ἐνσάρκωσις τῆς νέας Ὀλλανδίας, ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου εἶνε καὶ οὗτος ἡ προσωποποίηση τοῦ ἐθνικοῦ τούτου πρὸς τὴν τράπεζαν ἔρωτος. Εἶχε τὸν πρῶτον μάγειρον τῆς ἐποχῆς του, τεχνίτην τοσοῦτον ἔμπειρον ὥστε οἱ μὲν Γερμανοὶ ἡγεμόνες ἔπεμπον ἀρχαρίους, ὅπως τελειοποιηθῶσιν ἐν τῇ σχολῇ του, ὁ δὲ Φίλιππος ὁ Β', κατὰ τινα στιγμὴν φαινομένης συνδιαλλαγῆς μετὰ τοῦ ἀσπόνδου αὐτοῦ ἐχθροῦ, τοῦ τὸν ἐξήτησεν ὡς δῶρον.

Ὁ ξένος ὁ πρῶτον φοράν δειπνῶν παρὰ ὀλλανδικῷ πανδοχείῳ, βλέπει πλεῖστα παράδοξα. Καὶ κατὰ πρῶτον πινάκια πλάτους καὶ πάχους ἐκτάκτου, ἀνάλογα πρὸς τὴν ὀλλανδικὴν ὕψιν ἢ λαμπαργίαν, συχνότατα δὲ χειρόμακτρον ἐκ λεπτοτάτου χάρτου λευκοῦ, δεδιπλωμένον εἰς τρεῖς ἄκρας, ἐζωγραφημένον δι' ἀνθέων καὶ φέρον κατὰ τὰς γωνίας μικρὰν χωρογραφίαν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ καφωπεπωλείου ἢ πανδοχείου, ἢ τὸ «καλὴν ὄρεξιν» ἐντετυπωμένον διὰ μεγάλων χαρακτῆρων κυανῶν. Ὁ ξένος διατάττει ἐν ρομπίρ, καὶ τῷ φέρουσι ἡμίσειαν δωδεκάδα μεγάλων τεμαχίων κρέατος ὡς τὰ φύλλα κράμβης, ἢ ζητεῖ ἐν μπιφστέκ καὶ φέρουσιν αὐτῷ ἐν πελώριον τεμάχιον κρέατος, σχήματος προσκεφαλαίου, αἰμοσάζον, ὅπερ θὰ ἥρκει νὰ χορτάσῃ ὁλόκληρον οἰκογένειαν, ἢ τέλος ζητεῖ ὀψάριον, καὶ τῷ φέρουσι ἐν θαλάσσιον ζῶον ἴσον μὲ τὸ μέγεθος τῆς τραπέζης. Ἐκαστον τῶν πινάκων τούτων συνοδεύεται ὑπὸ βουνοῦ γεωμήλων καὶ μικρᾶς χύτρας μουστάρδας ἐκτάκτου γεύσεως. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸν ἄρτον, σοὶ δίδουσιν ἐν μικρὸν τεμάχιον ὀλί-

γον μεγαλείτερον ἑνὸς ταλλήρου καὶ λεπτόν ὡς χάρτης· τὸ τοιοῦτον οὐ μικρὰν στενοχωρίαν προσενεῖ εἰς ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι καταβροχθίζομεν τὸν ἄρτον, ὡς οἱ ἐπαῖται. Τοιοῦτοτρόπως ἐν ὀλλανδικῷ ξενοδοχείῳ ἐσμὲν ἡναγκασμένοι νὰ ζητῶμεν ἄρτον ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν πρὸς μεγίστην τῶν ἀρτοδοτῶν ἐκπληξιν. Δι' ἑνὸς μόνου ἐκ τῶν τριῶν τούτων πινάκων, καὶ μετὰ ποτηρίου ζύθου τῆς Βαυαρίας ἢ τοῦ Ἀμστελοδάμου, δύναται τις νὰ δειπνήσῃ ἐξαίρετα.

Ὁ, τι δὲ μάλλον ἐξέπληξέ με εἶνε ὅτι εἶδον λίαν πρωτὶ πάντας ὅσους συνήντων πλουσίους ἢ πτωχοὺς, ἄνδρας ἢ παιδιὰ μὲ τὸ σιγάρον εἰς τὸ στόμα. Ἡ οἰκτρά αὕτη ἑξὶς κατέχει τοσοῦτον μεγάλην θέσιν ἐν τῷ βίῳ τῶν Ὀλλανδῶν, ὥστε ἀνάγκη νὰ εἰπῶμεν ὀλίγας λέξεις περὶ τούτου.

Ὁ Ὀλλανδικὸς λαὸς εἶνε ἴσως ἐξ ὅλων τῶν βορείων λαῶν ὁ μάλλον καπνίζων. Ἡ ὑγρασία τοῦ κλίματος καθίστησι τὴν ἑξὶν ταύτην ἀνάγκην σχεδόν, τὸ δὲ μέτρον τῆς τιμῆς τοῦ καπνοῦ εὐκολύνει τοὺς πάντας εἰς τὸ θεραπεύειν αὐτήν.

Πρὸς ἀπόδειξιν μέχρι τίνος βαθμοῦ ἡ ἑξὶς αὐτῇ τυγχάνει πεπαλαιωμένη ἀρκεῖ νὰ εἰπῶμεν ὅτι οἱ λεμβούχοι τῶν διωρῶν μετρῶσι τὰς ἀποστάσεις διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πιπῶν. Ἐντεῦθεν εἰς τὴν δεῖνα πόλιν εἶνε, λέγουσιν, οὐχὶ τόσαι λεῦγαι, ἀλλὰ τόσαι πιπαι. Ἀμα εἰσέλθης εἰς οἰκίαν τινὰ, ὁ κύριος αὐτῆς σοὶ προσφέρει ἐν σιγᾷ μετὰ τὸν πρῶτον χαιρετισμόν, ὅταν δὲ ἐξέλθῃς σοὶ δίδει ἕτερον, καὶ πολλάκις πληροῖ τὰ θυλάκιά σου. Ἐν ταῖς ὁδοῖς παρατηρεῖ τις ἀνθρώπους ἀνάπτοντας νέον σιγάρον εἰς τὸ μόλις τελειῶσαν, πράττουσι δὲ τοῦτο χωρὶς ποσῶς νὰ σταματήσωσι, φαινόμενοι ὡς λίαν πολυσχολοὶ καὶ ἐπίσης λυπούμενοι νὰ ἀπολέσωσι μίαν στιγμὴν τοῦ χρόνου αὐτῶν, ἢ ἐν νέφος τοῦ καπνοῦ τῶν. Πολλοὶ κοιμῶνται μὲ τὸ σιγάρον ἐπὶ τῶν χειλέων, ὅπερ ἀνάπτουσι μὲν τὴν νύκτα, ἅμα ἐξυπνήσωσιν, ἀνάπτουσι δ' αὖθις τὴν πρωτὴν πρὶν ἢ πηδήσωσιν ἐκ τῆς κλίνης. «Ὁ Ὀλλανδός, ἔλεγεν ὁ Diderot, εἶνε διασταλακτῆρ ζῶν». Φαίνεται ὅντως ὅτι τὸ κάπνισμα εἶνε σχεδὸν δι' αὐτὸν ἐργασία ἀναγκαία εἰς τὴν ζωὴν. Τινὲς εἶπον ὅτι ὅλος ὁ καπνὸς οὗτος ἐπικαλύπτει τὴν διάνοιάν του. Καὶ ὅμως, ἐὰν ὑπάρχῃ λαὸς, ἔχων εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν καθαρὰν καὶ διαυγῆ τὴν διάνοιαν, ὁ λαὸς οὗτος εἶνε ὁ ὀλλανδικός. Ἐτέρωθεν τὸ σιγάρον ἐν Ὀλλανδίᾳ δὲν χρησιμεύει ποσῶς ὡς πρόφασις ὅπως μείνῃ τις ἄεργος, οὐδὲ καπνίζουσιν ὅπως ὀνειρεύονται γρηγοροῦντες. Ἐκαστος ἐκβάλλων νεφύδρια λευκὰ μετὰ τῆς κανονικότητος καπνοδόχου ἐργοστασίου ἐνασχολεῖται οὐχ ἥττον εἰς τὰς ἰδίας ὑποθέσεις. Τὸ σιγάρον δὲν εἶνε παντάπασιν διασκέδασις, ἀλλ' ἐπικουρικὸν μέσον πρὸς τὴν ἐργασίαν. «Τὸ κάπνισμα, μοι εἶπεν Ὀλλανδός τις, εἶνε ἡ δευτέρα ἡμῶν διαπνοή», ἄλ-

λος δὲ τις ὥρισε τὸ σιγάρον ὡς τὸν ἕκτον δάκτυλον τῆς χειρὸς.

Προκειμένου περὶ τοῦ καπνοῦ, ἐπιτραπήτω μοι νὰ διηγηθῶ ἐνταῦθα τὸν βίον καὶ τὸν θάνατον περιφήμου τινὸς περὶ τὸ κάπνισμα Ὀλλανδοῦ.

Ἵπῃρχε ποτὲ πλούσιός τις κύριος ἐκ τῶν περιχώρων τοῦ Ῥόττερδαμ, ὅστις ὠνομάζετο van Klaas καὶ ἐπωνομάσθη μπάρμπα-τζιγάρας, διότι ἦτο γέρον, χονδρὸς καὶ καθ' ὑπερβολὴν καπνιστής. Περὶ αὐτοῦ διηγοῦνται ὅτι ἐκτέθητο πειρυσίαν ἐν Ἰνδία ὡς τίμιος ἔμπορος, ὅτι ἦτο φύσει πρᾶος καὶ ὅτι εἶχε καρδίαν ἀγαθὴν. Ἐπαυελῶν ἐξ Ἰνδίων ὠκοδόμησεν ὠραιότατην κατοικίαν ἐν τοῖς πέριξ τοῦ Ῥόττερδαμ, ἐν ἣ συνήγαγε καὶ διηυθέτησεν ἐν εἵδει μουσείου ἅπαντα τὰ πρότυπα τῶν καπνοσυρίγγων, αἵτινες ὑπῆρχαν εἰς ὅλας τὰς χώρας καὶ καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς, ἀπὸ τῶν ἀκατεργάστων ἐκείνων, ἃς μετεχειρίζοντο οἱ παλαιοὶ βάρβαροι, ὅπως καπνίζουσι τὴν κἀνναβιν αὐτῶν, μέχρι τῶν λαμπρῶν ἐξ ἀφροῦ καὶ ἡλέκτρον κατεσκευασμένων πιπῶν τῶν κεκοσμημένων δι' ὠραίων ἀναγλύφων καὶ ἐπιχρῶσων κατὰ τὰ ἄκρα, ἃς ἀποθαυμάζει τις ἐν τοῖς ὠραίοις καταστήμασι τῶν Παρισίων. Τὸ μουσεῖον εἶχε τὴν εἴσοδον ἐλευθέραν εἰς τοὺς ξένους, καὶ ὁ κ. van Klaas, ἀφοῦ ἀνέπτυσεν ἐνώπιον παντὸς προσερχομένου τὴν εὐρεῖαν αὐτοῦ πολυμάθειαν ὡς καπνιστοῦ, ἐπλήρου τὰ θυλάκια αὐτοῦ σιγάρων καὶ καπνοῦ, καὶ τῷ ἐφιλοδώρει πλήρη τοῦ μουσείου κατάλογον μὲ βελούδον δεδεμένον.

Ὁ κ. van Klaas ἐκάπνιζεν ἑκατὸν πεντήκοντα γραμμάρια καπνοῦ καθ' ἑκάστην, καὶ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν ἐννεήκοντα ὀκτὼ ἐτῶν. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ἐπομένως ὅτι ἤρξατο καπνίζων ἀπὸ τοῦ δεκάτου ὀγδόου ἔτους, θὰ ἐκάπνισε καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του τέσσαρας χιλιάδας τριακόσια ὀγδοήκοντα τρία χιλιόγραμμα καπνοῦ. Διὰ τῆς ποσότητος ταύτης ἡδυνάτο τις νὰ χαράξῃ μέλαιναν γραμμὴν συνεχῇ ἔχουσαν μήκος ἑκοσι λευγῶν γαλλικῶν. Οὐχ ἥττον ὁ κ. van Klaas ἀνεδείχθη πολὺ μεγαλείτερος καπνιστῆς κατὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἢ διαρκούσης τῆς ζωῆς του. Ἡ παράδοσις διετήρησεν ἀπάσας τὰς τῆς τελευταῖας αὐτοῦ λεπτομερείας καὶ μερικότητας. Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ ἐννενηκοστοῦ ὀγδόου τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἔτους, ἡσθάνθη αἰφνης ὅτι τὸ ἔτος τοῦτο θὰ ἦτο τὸ τελευταῖον. Ὅθεν μετεπέψατο τὸν συμβολαιογράφον του, ὅστις καὶ αὐτὸς εἶχε ἐκτακτὸν πρὸς τὸ καπνίζειν ἔρωτα, καὶ ἄνευ προοιμίων, «Ἀγαπητέ μου συμβολαιογράφε, τῷ εἶπε, γέμισον τὴν πίπαν μου καὶ τὴν ἰδικήν σου, αἰσθάνομαι ὅτι μέλλω νὰ ἀποθάνω». Ὁ συμβολαιογράφος ἐγέμισε τὰς πίπας καὶ τὰς ἡναψεν, ὁ δὲ κ. Van Klaas ὑπηγόρευσε τὴν διαθήκην του, ἥτις κατέστη ἕκτοτε περιβόητος καθ' ὅλην τὴν Ὀλλανδίαν.

Ἀφοῦ διέθεσε μέγα μέρος τῆς περιουσίας του ὑπὲρ τῶν συγγενῶν, φίλων καὶ φιланθρωπικῶν καταστημάτων, ὑπηγόρευσε τὰ ἐπόμενα ἄρθρα·

«Ἐπιθυμῶ ἵνα πάντες οἱ καπνίζοντες τοῦ τόπου μου προσκληθῶσιν εἰς τὴν κηδεῖαν μου, δι' ὅλων τῶν δυνατῶν τῆς δημοσιότητος μέσων, ἢ τοι ἐφημερίδων, ἰδιωτικῶν ἐπιστολῶν, ἐγκυκλίων, εἰδοποιήσεων. Πᾶς καπνίζων, ὅστις ἤθελε σπεύσει εἰς τὴν πρόσκλησιν, θὰ λάβῃ ὡς δῶρον δέκα λίτρας καπνοῦ καὶ δύο πίπας, ἐφ' ὧν ἐγχαράχθῃσονται τὸ ὄνομα, τὰ οἰκόσημα καὶ ἡ χρονολογία τοῦ θανάτου μου. Οἱ πτωχοὶ τοῦ διαμερίσματος, οἱ συνοδεύοντες τὸ φέρετρόν μου, θὰ λαμβάνωσι κατ' ἔτος κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου μου μεγάλην δέσμη καπνοῦ. Εἰς ἅπαντας τοὺς παρευρεθησμένους εἰς τὴν κηδεῖαν μου ἐπιβάλλω ὡς ὅρον, ἐὰν θέλωσι νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῶν διατάξεων τῆς διαθήκης μου, νὰ καπνίζουσιν ἀδιακόπως καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς τελευτῆς. Τὸ σῶμά μου τεθήσεται ἐντὸς κιβωτίου περιβεβλημένου ἔσωθεν ἐκ ζύλου τῶν παλαιῶν κουτίων μου τῶν σιγάρων τῆς Χαβάνας. Εἰς τὸ βάθος τοῦ κιβωτίου τεθήσονται ἐν κουτίον γαλλικοῦ καπνοῦ τοῦ λεγομένου caporal καὶ ἐν δέμα παλαιοῦ ὀλλανδικοῦ καπνοῦ. Πλησίον μου δὲ τοποθετηθήσονται ἡ ἀγαπημένη πίπα μου καὶ ἐν κουτίον φωσφόρων... καθόσον οὐδεὶς ἡξέυρει ποτὲ τί δύναται νὰ συμβῇ. Πάντες οἱ συνοδεύοντες τὴν νεκροπομπήν, ἀφοῦ κομίσωσι τὸ φέρετρον εἰς τὸ κοιμητήριον, θὰ διαβῶσι πρὸ αὐτοῦ, πρὶν ἐπιστρέψωσι, καὶ θὰ ῥίψωσιν ἐπ' αὐτοῦ τὴν κόνιν τῆς ἐαυτῶν καπνοσύριγγος».

Ἡ τελευταία θέλησις τοῦ κ. Van Klaas ἐξετελέσθη κατὰ γράμμα, ἡ κηδεῖα αὐτοῦ ὑπῆρξε λαμπρὰ καὶ ἐκαλύφθη ὑπὸ πυκνοῦ νέφους καπνοῦ. Ἡ μάγειρος τοῦ ἀποβιώσαντος ὀνομαζομένη Γερτρούδη, εἰς ἣν ὁ κύριός της ἀφῆκε διὰ κωδικελλοῦ σημαντικὴν πρᾶσιν, ὑπὸ τὸν μόνον ὅρον ὅπως νικήσῃ τὴν πεισματώδη αὐτῆς ἀποστροφὴν κατὰ τοῦ καπνοῦ, συνόδευε τὴν κηδεῖαν ἔχουσα ἀνηρτημένον ἐκ τῶν χειλέων τῆς χάρτινον σιγάρον. Οἱ πτωχοὶ νυλόγησαν τὴν μνήμην τοῦ εὐεργετικοῦ κυρίου καὶ ὅλος ὁ τύπος ἀντήχησεν ἐκ τῶν ἐπαίνων αὐτοῦ, ὡς ἀκόμη καὶ σήμερον ἀντήχει ἐκ τῆς φήμης του.

ΓΓ.

Τὸ ῥητὸν ὅτι «διὰ τῆς θελήσεως τὸ πᾶν κατορθοῦται», καίτοι πρὸ πολλοῦ γνωστὸν, μένει οὐχ ἥττον πάντοτε ἀληθές. Ἀρκεῖ νὰ ἀποφασίσῃ τις τὴν ἐκτέλεσιν ἐπιχειρήσεώς τινος, ὅπως μόνον διὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἐλαττώσῃ τὰς δυσκολίας καὶ ἀσφαλίῃ τὴν ἐπιτυχίαν. Ἡ πεποίθησις, ἣν ἔχει ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀξίαν του, καθιστᾷ αὐτὸν πράγματι ἀξίον, καὶ ἡ ἀπόφασις νὰ προοδεύσῃ εἶνε πολλάκις ἤδη πρόδοσις. Τούτου ἕνεκεν ἡ σταθερὰ θέλησις καὶ δραστηριότης ὁμοιάζουσι κατὰ τι τῇ παντοδυναμίᾳ.

Αἱ τελευταῖαι λέξεις

ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Τὰ περὶ τῶν τελευταίων λόγων τῶν διαφόρων ἐπισήμων ἀνδρῶν ἀναφερόμενα δὲν εἶνε ἴσως ὅλως ἀμυρία τοῦ μυθώδους. Εἰς πολλοὺς βέβαια ἀπεδόθησαν ἐκφράσεις, αἵτινες συνεφώνουν ὡς μάλιστα πρὸς τὸν χαρακτήρα τῶν, τὸν βίον, τὴν μεγαλοφυΐαν ἢ τὸ εἶδος τῶν ἀσχολιῶν τῶν.

Ὁ Μονταίνιος μάλιστα ἰσχυρίζεται ὅτι καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἀποθνήσκει ἕκαστος ἄνθρωπος, ἀποτελεῖ μέρος τοῦ χαρακτήρος αὐτοῦ.

Εἰς τὸν Βολταῖρον λ. χ. ἀπεδόθησαν διάφοροι ῥήσεις, ὧν ὡς μᾶλλον πρὸς τὴν ἀλήθειαν προσεγγίζουσα θεωρεῖται ἡ ἐξῆς· Ἐρωτήσαντος αὐτὸν τοῦ ἀδελφοῦ Gaultier ἐάν ἐπίστευεν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν—«Ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, ἀπῆντησεν ὁ Βολταῖρος, ἄφες με νὰ ἀποθάνω ἐν εἰρήνῃ». Ὁ Lessing, εἰς ὃν διηγήθησαν τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο, αἰσθανόμενος καὶ αὐτὸς ἐγγίζουσαν τὴν τελευταίαν στιγμήν του, ἐζήτησε νὰ καλέσῃ παρ' αὐτῷ συμβολαιογράφον· «Θέλω, εἶπε, νὰ διακηρύξω, ὅτι ἀποθνήσκω μὴ ἀνέκων εἰς οὐδεμίαν τῶν ἐπικρατουσῶν θρησκειῶν». Ὁ Ρουσσώ ἀποθνήσκων ἀνέκραξε—«Θεὸ τοῦ κόσμου, ἀποθνήσκω! Ταλαίπωρ μου γυναικα, ἃς ἐναγκαλισθῶμεν τελευταῖον!» Γρηγόριος Ζ', ὁ ἀδυσώπητος Πάπας, ἀπέθανεν ἐν τῇ ἐξορίᾳ· καθ' ἣν στιγμήν ἐπρόκειτο νὰ ἐκπνεύσῃ, ἡγέρθη τῆς κλίνης του καὶ ἀπήγγειλε τοὺς ἐπομένους λόγους· «Ἡγάπησα τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀπεστράφη τὴν ἀδικίαν· διὰ τοῦτο ἀποθνήσκω ἐν ἐξορίᾳ». Κρόμβελ, ὁ φοβερός δικτάτωρ, ὁ εἰς οὐδὲν ποτε αἰσθημα ἀνοίξας τὴν καρδίαν του, ἠρώτησε τὸν ἱερέα, ὅστις παρίστατο κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς του·—«Υπάρχει ἐλπίς νὰ εὕρῃ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ ἐκεῖνος, ὅστις καὶ ἄλλοτε ἤξιοῦτο ταύτης;» Ἐπὶ δὲ τῇ βεβαιώσει τοῦ ἱερέως ὅτι τοῦ Θεοῦ ἡ ἀγαθότης εἶνε ἀνεξάντλητος ὁ Κρόμβελ εἶπεν ἠρέμῳ τῇ φωνῇ· «Ἐσώθην!» Ὁ Ἰγνάτιος Λουόλας, ὁ ἰδρυτὴς τοῦ περιβοήτου τάγματός τῶν Ἰησοῦ-τῶν ἀπέθανε λέγων· «Ἐπὶ πάντων τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς... ἐπέτυχα».

Ὁ Ραβέλλαι, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του, ἀπέστειλε τινὰ πρὸς τὸν καρδινάλιον du Bellay· «Ἐπεὶ εἰς τὴν πανιερότητά του, εἶπεν, ὅτι ὑπάγω εἰς ἀναζήτησιν τοῦ μεγάλου Ἰσως! Καταπετάσατε τὴν αὐλαίαν, ἢ παράστασις ἐτελείωσε!» Lasource ὁ γιρονδῖνος εἶπε πρὸς τὸν δικαστὴν, ὅστις ἀνέγνω αὐτῷ τὴν εἰς θάνατον καταδίκην του· «Ἀποθνήσκω ἐν στιγμῇ καθ' ἣν ὁ λαὸς ἔχει ἀπολέσει τὰς φρένας, σὺ δὲ θὰ ἀποθάνῃς ἐν ἡ ἡμέρᾳ ἐπανεύρη αὐτάς».

Ὁ Οὐάσιγκτων ἀπέθανε λέγων· «Πάντα ἔχουσι καλῶς!» Ὁ Σχίλλερ· «Ὀλὸν ἐν καλλίτερᾳ, ὀλὸν ἐν ἡσυχώτερᾳ». Ὁ Βεπόβεν, ὅστις καθ' ὅλην τὴν ἀγωνίαν ὠμίλει περὶ τῆς μουσικῆς τοῦ Φάουστ, ὃν ἤθελε νὰ μελοποιήσῃ, ἐξέπνευσε λέ-

γων· «Πολὺ ἀργά! Πολὺ ἀργά!» Ὁ Νέλσων πύπτων ἐφώνησε· «Ἐξετέλεσα τὸ καθήκόν μου, εὐχαριστῶ τὸν Θεόν». Ὁ Γκαῖτε ἀνέκραξε· «Φῶς, φῶς!» Ὁ Βάλτερ Σκότ· «Αἰσθάνομαι ὅτι ἐπιστρέφω εἰς ἐμαυτόν». Ὁ λόρδος Βύρων· «Τώρα ὑπάγω νὰ κοιμηθῶ».

Οὕχ ἦττον ἐκφραστικαί εἶνε καὶ αἱ τελευταῖαι λέξεις διασήμων τινῶν γυναικῶν. Ἡ Ἐλισάβετ τῆς Ἀγγλίας ἐκπνεύουσα ἔλεγε· «Τὸ βασιλείον μου διὰ τινὰς στιγμὰς ὑπάρξεως ἔτι». Ἡ Ninnon de Lenglos· «Θνήσκοντες εἶνε ὅσοι μένουσι!» Ἡ ἀτυχὴς Μαρία Ἀντουανέττα, πατήσασα ἀκουσίως τὸν πόδα τοῦ δημίου, «Συγγνώμην, κύριε, εἶπε· δὲν τὸ ἔκαμα ἐπίτηδες». Ἡ κυρία Ρολάνδου, ἐπὶ τοῦ ἱκρίωματος εὐρισκομένη, ἐζήτησε νὰ τῇ δώσωσι κάλαμον καὶ χάρτην ὅπως ἐκθέσῃ τοὺς τελευταίους αὐτῆς διαλογισμούς κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀπὸ τῆς φυλακῆς εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκτελέσεως μεταφορᾶς τῆς· ἀλλ' ἠρνήθησαν νὰ παράσχωσιν αὐτῇ τὰ ζητηθέντα. N.

Τὸ λείψانون

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ

ἐν Κερκύρᾳ.

Τὸ σπουδαιότατον τῶν ἐν Κερκύρᾳ ἀρχαίων κειμηλίων εἶνε ὁμολογουμένως τὸ λείψانون τοῦ Ἀγ. Σπυρίδωνος. Κατὰ τὸν 4 αἰῶνα ὁ ἅγιος οὗτος ἦτο ἐπίσκοπος Κύπρου. Τὸ λείψανόν του ἐκομίσθη ἄρτιον καὶ ἀπῆλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸ τοῦ 1453. Ἀμα τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινῆς πόλεως, πρεσβύτερός τις, ὀνόματι Γεώργιος Καλοχαιρίτης, λαβὼν τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ του τηρούμενα λείψανα τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος καὶ τῆς αὐτοκρατορίας Θεοδώρας, ἐκόμισεν αὐτὰ μέχρι τῆς Ἡπείρου ἐντὸς σάκκων ἀχύρου μεστῶν. Ἐν τῇ κώμῃ Παραμυθίᾳ παρέμεινεν ἄχρι τοῦ 1456, εἴτα δὲ ἐκόμισε τὰ κειμήλιά του εἰς Κέρκυραν, ἧς οἱ κάτοικοι τὰ ἐδέξαντο μετ' εὐλαθείας καὶ ἐνθουσιασμοῦ. Οἱ τρεῖς υἱοὶ τοῦ Καλοχαιρίτου, μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ πατρὸς, διενείμαντο τὰ λείψανα· ὁ μὲν λαβὼν τὸ τῆς Ἀγ. Θεοδώρας, ἐδωρήσατο αὐτὸ τῇ πόλει· ἐνθάδε ἐτηρήθη ἐν διαφόροις νηοῖς, τῷ δὲ 1841 μετηνέχθη εἰς τὴν μητρόπολιν· οἱ δύο δὲ ἕτεροι, οἱ τὸ τοῦ Ἀγ. Σπυρίδωνος λαβόντες, κατέλιπον αὐτὸ κληρονομίαν. Μία κληρονομία, νυμφευθεῖσα τῷ 1521 κύριόν τινα Βούλγαρον, τὸ ἔλαβε προῖκα. Ἐκτοτε ἔμεινε κτήμα τῆς οἰκογενείας Βούλγαρον, ἧς τῷ μὲν 1698 ἔλαβε τὸν τίτλον κόμητος ἐν μόνον μέλος, τῷ δὲ 1772 ἅπαντα. Λέγεται πρὸς τοῦτο, ὅτι τὸν δεξιὸν τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος βραχίονα ἐδωρήσατο ὁ μὲν Πάπας Κλήμης Η' τῷ καρδινάλει Βαρωνίῳ, οὗτος δὲ τῇ νεῇ ἐκκλησίᾳ τῶν μοναχῶν τοῦ ἐν Ῥώμῃ ἁγίου Φιλίππου τοῦ Νέρη. Ἄλλον ὅμως μῦθον διηγοῦνται οἱ Κερκυραῖοι. Μέγας τις καὶ ἰσχυρὸς ἠτήσατό ποτε τὴν ἐτέραν τῶν χειρῶν τοῦ ἁγίου λείψανου. Ἡ οἰκογένεια Βούλγαρον οὐτε τὴν

αἴτησιν ἤθελε νὰ ἀρνηθῇ ἀπολύτως, οὔτε τὸ λείψانون νὰ κολοβώσῃ. Ἐφάνη λοιπὸν πρόθυμος νὰ ποιήσῃ τὴν δωρεάν, προσέθηκε δὲ, ὅτι, φοβουμένη τὸν ἅγιον, δὲν ἐτόλμα νὰ ἀποκόψῃ αὐτὴ τὴν χεῖρα, ἀλλ' ἐπέτρεπε τοῦτο εἰς τὸν αἰτήσαντα. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐφοβήθη, τὸ δὲ λείψانون ἔμεινεν ἄρτιον. Κατὰ τὴν ἐγχωρίαν παράδοσιν ὁ ἅγιος ἐποίησε πολλὰ θαύματα. Δις ἔσωσε τὴν νῆσον ἀπὸ τοῦ λοιμοῦ τῷ 1630 καὶ τῷ 1637. Τῷ 1716, ὅτε ἐπολιόρκουν τὸ φρούριον οἱ Τούρκοι, ἐφάνη αὐτοῖς ὁ ἅγιος, φορῶν μοναχοῦ στολὴν καὶ κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ δαδᾶ· οἱ Τούρκοι, πτοηθέντες καὶ ἔντρομοι γενόμενοι, ἤραν τὴν πολιορκίαν. Ἐκτοτε ἐτιμήθη ὡς ἅγιος πολιοῦχος· αἱ ἡμέραι, καθ' ἃς περιφέρεται ἐν λιτανείᾳ τὸ λείψانون, εἶνε αἱ μέγισται τῶν ἐορτῶν· πάντοθεν δὲ στέλλονται δώρα καὶ ἀναθήματα. Τῷ 1662 ἐξεδόθη διαταγὴ, καθ' ἣν ἐπὶ τῆς συναγωγῆς τῶν ἐλαίων ἔμελλε νὰ παρατεθῇ εἰς ἕκαστον πισστήριον σκευὸς, εἰς ὃ νὰ ἐγγέωσιν οἱ εὐσεβεῖς ὅσον προηροῦντο ἔλαιον ὑπὲρ τοῦ ἁγίου· ὁ κτήτωρ δὲ τοῦ πισστηρίου ἐφύλασσε τὸ σκευὸς μετὰ τοῦ ἐλαίου καὶ ἐν τῷ καθήκοντι χρόνῳ προσεκρίμειν αὐτὸ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐτέρα διαταγὴ ἀπὸ τοῦ 1672 χορηγεῖ εἰς τὸν ἅγιον δικαίωμα νὰ ἐξαίτηται κατ' ἔτος δύο δεσμίους, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ προσφέρωσιν οὗτοι 100 λίτρας κηροῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν του. Τῷ 1749 ὁ τῆς Βλαχίας Ὁσποδὸρος Γεώργιος ἐδωρήσατο δι' ἑαυτοῦ χρυσοβούλλου τῷ ἁγίῳ ἐτησίαν πρόσδορον ἑκατὸν γροσίων· τῷ δὲ 1800 ὁ τῆς Ρωσσίας αὐτοκράτωρ Παῦλος, ἀναλαβὼν τὴν προστασίαν τοῦ ναοῦ, κατέλιπεν ἐτησίαν προσφοράν 125 ρουβλίων. Ὅσα πολυαριθμότερα τὰ δώρα, τοσούτω σπουδαιοτέρα καὶ ἡ περιουσία τοῦ οἴκου Βούλγαρον. Οἱ ἐκ τοῦ οἴκου τούτου κληρικοὶ ἔχουσι δύναμιν μεγάλην καὶ ἀπολαύουσι τῶν πλείστων προσόδων, οἱ δὲ πενέστεροι συγγενεῖς ἔχουσιν ἀξιώσιν ἐπὶ χρηματικὰς ἐπιχορηγήσεις. Ἀμφοτέρων αἱ ἀξιώσεις διημφισβητήθησαν πολλάκις, ἀλλ' ἡ οἰκογένεια τὰς ὑπερήσπισεν ἐπιτυχῶς ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων καὶ τῆς κυβερνήσεως. Τῷ 1857 ἐξέδωκεν «ἀληθῆ διήγησιν περὶ τοῦ ἐν Κερκύρᾳ θαυματοῦργου λείψανου τοῦ ἁγ. Σπυρίδωνος». Ὑπάρχουσι βεβαίως ἐν Κερκύρᾳ σκεπτικοί, οὐδαμῶς δεχόμενοι, ὅτι πρὸ τοῦ 1453 ἐτιμάτο ἐν Κωνσταντινὸς πόλει τὸ λείψانون τοῦ ἁγ. Σπυρίδωνος, ὑπολαμβάνοντες δὲ ἀπόκρυφα τὰ ἐν τῇ «ἀληθεῖ διηγήσει» ἔγγραφα. Οἱ νησιῶται ὅμως καθόλου τιμῶσι παραπολὺ τὸν ἅγιόν των, σκληρὸς δὲ καὶ ἄδικος θὰ ἦτο ὁ σκανδαλίζων τὴν πίστιν αὐτῶν.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ἐν τῷ δικαστηρίῳ κατ' Ἀύγουστον τοῦ 1881. Ὁ πρόεδρος πρὸς κυρίαν, ἣτις παρουσιάζεται ὡς μάρτυς·
— Τί ἡλικίαν ἔχετε;
— Σαράντα ἔτων.

Ὁ πρόεδρος μὲ ἐλαφρὸν μειδίαμα·

— Πιστεύω ὅτι θὰ σὰς ἦτο δύσκολον νὰ τὸ ἀποδείξητε.

— Καὶ εἰς ἐσὰς νὰ ἀποδείξητε τὸ ἐναντίον— διότι τὸ ἔγγραφον τῆς γεννήσεώς μου ἐκάνη... εἰς τὴν πυρκαϊάν τοῦ 1830!

Καὶ πάλιν ἡ ἡλικία.

Δύο παλαιαὶ φίλαι συνδιαλέγονται.

— Καὶ πόσων χρόνων εἶσαι, ἀγαπητή μου Ζωή;

— Πρὸς τί ἡ ἐρώτησις, φιλάττη, ἀφοῦ πάντοτε θὰ μοῦ δώσῃς περισσότερα ἀφ' ὅσα καὶ ἂν σοῦ'πῶ!

Ὅ,τι δύναται τις νὰ ἴδῃ μόνον ἐν Ἀμερικῇ.

Εἰς Ὑάγκος παρουσιάζεται εἰς τὸν ὑπάλληλον τοῦ σιδηροδρόμου καὶ ζητεῖ 9 εἰσιτήρια ὁλόκληρα καὶ 33 διὰ παιδιὰ ἡλικίας κάτω τῶν 7 ἐτῶν.

— Ἀ! εἶνε οἰκότροφοι σχολεῖοι; λέγει ὁ ὑπάλληλος, τότε ἔχετε δικαίωμα νὰ ζητήσετε ἐκπεσμόν ἀπὸ τὰς τιμὰς.

— Οἰκότροφοι σχολεῖοι; Ὁχι, κύριέ μου. Εἶνε ἡ οἰκογένειά μου, αἱ γυναῖκές μου καὶ τὰ παιδιὰ μου.

Ὁ Ἀμερικανὸς ἦτο μορμόνος.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

* * * Συνειθίζομεν νὰ κρίνωμεν τοὺς ἄλλους ἐξ ἡμῶν αὐτῶν, καὶ ἐνθ' ὑγκαταβαίνομεν νὰ τοῖς συγχωρῶμεν τὰ ἐλαττώματα ὅσα καὶ ἡμεῖς ἔχομεν, κατακρίνομεν αὐτοὺς αὐστηρῶς, ὅτι δὲν ἔχουσι τὰ προτερήματα ὅσα ἡμεῖς ἔχομεν.

* * * Ἐν τῇ φύσει τοῦ πνεύματος ἡμῶν ὑπάρχει νὰ βλέπῃ τὰ ἀποτελέσματα πρὶν ἢ ἐρευνήσῃ τὰς αἰτίας.

* * * Καλλαισθησία εἶνε τὸ γνωρίζειν οὐ μόνον ὅσα πρέπει νὰ εἴπῃ τις ἀλλὰ, καὶ ὅσα νὰ σιωπᾷ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἐν Κρήτῃ ἀπεβίωσεν ἄρτι ἑκατοντούτης εἰς τῶν διασημοτάτων τῆς νήσου ἀνδρῶν, φιλόπατρις ἀκραϊφνῆς καὶ ἀρχαῖος τὸ ἦθος, ὁ Ἀναγνώστης Μανουσογιαννάκης. Περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἡ Παλιγγεσία δημοσιεύει τὰς ἐπομένους βιογραφικὰς σημειώσεις·

«Γόνος ἰσχυρᾶς σφακιωτικῆς οἰκογενείας, ἀείποτε πρωταγωνιστήσας ἐν τοῖς ἀγῶσι τῆς Κρήτης, ὁ Ἀναγνώστης Μανουσογιαννάκης, καὶ ὡς τοιοῦτος πρωτῶς μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Ἐταιρίας τῶν Φιλικῶν, μετέσχεν ἐκ τῶν πρώτων τῆς ἐν Ἀσκήφῳ τῶν Σφακιῶν κατὰ Ἰούνιον τῷ 1821 γενομένης Συνελεύσεως τῶν προκρίτων Κρητῶν, ἐν ἣ ἀπεφασίσθη ἡ τῆς Κρήτης συμμετοχὴ ἐν τῷ

ὕπερ τῆς ἐλευθερίας ἀγωνί, συντελέσας διὰ τε τοῦ λόγου καὶ τῶν ἔργων εἰς τὴν ἐπίρρωσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος παρὰ τοῖς νησιώταις, ἐνθαρρύνων αὐτοὺς προθύμως καὶ θαρραλέως κατερχομένους εἰς ἀγῶνα ἀνίσουν μὲν ἀλλ' ἱερὸν καὶ εὐγενῆ, καὶ παρότρυνων εἰς ἐπιτέλεσιν ἔργων ἀνδρείας καὶ ἡρωϊσμοῦ, ἅτινα μόνον οἱ γινώσκοντες τὴν θλιβεράν τότε τῆς Κρήτης κατάστασιν καὶ τὴν ἀδυναμίαν αὐτῆς ἀπέναντι τῶν Τούρκων δύνανται προσηκόντως νὰ ἐκτιμῇσωσι. Πλὴν, σκληροτράχηλος καὶ ἰδιοτελής διπλωματία κατεδίκασε τότε τὴν Κρήτην αὐθις εἰς τὴν δουλείαν, οἱ δὲ νησιῶται ὑπέκυψαν εἰς τὴν ἀνάγκην.

Ἐγνωστὴ ἔκτοτε τυγχάνει ἡ ἱστορία τῆς νήσου ταύτης· πάλιν διηγετὴς κατὰ τῆς τυραννίας, διαμαρτύρησις ἐνεργὸς κατὰ τῆς ἀδίκου ἀποφάσεως τῆς διπλωματίας, στερρὰ ἀπόφασις ὑπὲρ συνέχευσεως τοῦ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνος μέχρι πλήρους ἐπιτεύξεως τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Καθ' ἅπασαν τὴν τρικυμιώδη, ἀλλ' ἐνδοξον ταύτην περίοδον τῆς ἱστορίας τῆς μαρτυρικῆς νήσου, τοῦ *Μανουσogiannákē* τὸ ὄνομα διαλάμπει μεταξὺ τῶν πρώτων καὶ ἀφιλοκερδῶν προμάχων τῆς κρητικῆς ἐλευθερίας. Ὁ πατριαρχικὸς αὐτοῦ οἶκος, ἄσυλον καὶ καταφύγιον τῶν μαχητῶν τῆς πατρίδος, παρεῖχεν αὐτοῖς πᾶσαν φιλοξενίαν ἐν στιγμαῖς δεινῶν συμφορῶν, αὐτὸς δὲ εἰλικρινὴς καὶ μεγάλου, οὐδέποτε κατεδέχθη νὰ κατέλθῃ τῶν ὁρέων του, ὅπως μεταβῇ εἰς ἐπίσκεψιν τῶν δεσποτῶν τῆς πατρίδος του, οἵτινες πάντα τρόπον ἐμνηστεύθησαν, πᾶσαν κολακείαν ἐπενόησαν, ὅπως δυνήθωσι νὰ σύρῳσιν εἰς τὰς ὀλεθρίους παγίδας τῶν τὸν γηραιὸν τοῦτον λέοντα τῶν Λευκῶν Ὁρέων.

Περιεβλήθη ὑπὸ τῶν πατριωτῶν του τὰ ἀνώτατα στρατιωτικὰ ἀξιώματα κατὰ τὰς διαφόρους ἐξεγέρσεις τῆς Κρήτης, ἀναγκρυσθεὶς στρατάρχης καὶ γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν Κρητικῶν δυνάμεων, ἀλλ' οὗτος οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ μεταχειρισθῇ τοὺς δικαίους του τίτλους, ὅπως ἐπιζητήσῃ τιμὰς ἢ ἀμοιβὰς, διότι τοῦτο ἐθεώρει λίαν ταπεινὸν καὶ οὐδόλως προσῆκον εἰς τὸν ἀνδρικὸν καὶ μέχρις ἀγερῶς μέτριον καὶ ὀλιγαρκῆ αὐτοῦ χαρακτῆρα. Ἀπέροψε τὴν ἐκ 300 ὀρ. μηνιαίαν περίθαλψιν καὶ τὸν βαθμὸν στρατηγού, ἅτινα προσήνεγκεν αὐτῷ ἡ ἐλλ. κυβερνήσις, ὅτε κατὰ τὸ 1859 κατέφυγεν εἰς τὴν ἐλευθερίαν Ἑλλάδα, προσλόμενος τοῦ ἐν Ἀθήναις πομπώδους καὶ ἐν τιμαῖς βίου νὰ ζῇ ἄγνωστος ἐπὶ τῶν ἀγόνων βράχων τῶν Σφακιωτικῶν ὁρέων. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 ὁ Μανουσogiannákē κατέφυγε τὸ δεύτερον ἐνταῦθα, ἡ δὲ τότε ἐλληνικὴ Κυβέρνησις ὤρισεν αὐτῷ μηνιαῖον χορήγημα 100 ὀρ. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ἠδύνατο νὰ ζήσει μακρὰν τῆς γλυκειᾶς πατρίδος, καὶ πάλιν παρήτησε τὰς ἀμοιβὰς, ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς

τὰ προσφιλεῖς αὐτῷ πατρία ἐδάφη, ἅτινα δὲν ἐγκατέλιπεν ἔκτοτε ἢ ὅπως μὴ ἴδῃ πλεόν αὐτά.

Τὸ ἐπὶ τῆς στατιστικῆς τμήμα τῶν ἠνωμένων Πολιτειῶν ἐδημοσίευσεν ἄρτι σπουδαῖον τεύχος, ἐν ᾧ σημειοῦται λεπτομερῶς ἡ κίνησις τῆς μεταναστεύσεως ἐκ τῆς Εὐρώπης εἰς Ἀμερικὴν ἀπὸ τοῦ 1832 ἔτους, ἀφ' οὗ τὸ πρῶτον ἤρξατο τηρουμένη σημείωσις ἀκριβῆς τῶν ἀφικνουμένων εἰς τὸ ἀμερικανικὸν ἔδαφος πρὸς ἐγκατάστασιν.

Κατὰ τὴν στατιστικὴν ταύτην ἐν ἔτει 1830 ὁ ἀριθμὸς τῶν μεταναστῶν δὲν ὑπερέβαινε τὰς 22,322· ἀλλ' ἔτι κατὰ τὸ 1842 ἔρθανεν εἰς 100,000. Τῷ 1847 ἀνῆλθεν εἰς 200,000, τῷ δὲ 1850 εἰς 300,000. Τῷ 1854 ὁ ἀριθμὸς τῶν μεταναστῶν ἦτο 427,833, ἀλλὰ τῷ 1860 κατῆλθεν εἰς 153,418, τῷ δὲ 1861 καὶ 1862 εἰς 92,000.

Ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ πολέμου οἱ ἀριθμοὶ τῶν κατ' ἔτος ἀφικνουμένων ἔχουσιν ὡς ἑπεται·

Ἔτη	Μετανάσται	Ἔτη	Μετανάσται
1865	247,453	1874	313,339
1866	166,112	1875	227,498
1867	298,967	1876	169,986
1868	282,189	1877	141,857
1869	352,768	1878	138,469
1870	387,203	1879	177,826
1871	321,350	1880	457,257
1872	404,806	1881	668,000
1873	459,803		

Συνυπολογιζομένων μετὰ τούτων καὶ τῶν ἐκ Κίνας, Καναδᾶ καὶ ἀλλαχόθεν μεταναστευσάντων, ὁ ὅλος ἀριθμὸς τῶν μεταναστῶν, οἵτινες ἀφίκοντο εἰς Ἀμερικὴν κατὰ τὰ τελευταῖα 35 ἔτη, ἀνέρχεται εἰς 7 καὶ ἡμισυ ἐκατομμύρια, ὧν 2,888,445 ἦσαν Ἴρλανδοὶ, 2,669,662 Γερμανοὶ, καὶ 795,519 Ἀγγλοὶ.

Κατὰ προσφάτους παρατηρήσεις τὸ ψυχρότερον σημεῖον τῆς γῆτινς σφαίρας δὲν εἶνε ἡ *Tzarkoutsk* ἐν Σιβηρίᾳ, ἀλλ' ἡ *Verkoyansk* ἄλλη θέσις ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ, ἐνθα ἡ θερμοκρασία κατέρχεται ἐνίοτε εἰς 49 βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδέν. Ἐν Ἀμερικῇ τὸ ψυχρότερον σημεῖον εὐρίσκεται ἐπὶ τῶν νήσων *Parry*· ἐπειδὴ δὲ ἡ γραμμὴ ἡ συνδέουσα τὰ δύο εἰρημένα σημεῖα δὲν διέρχεται διὰ τοῦ βορείου πόλου, ἔπεται ἀναγκαίως ὅτι ὁ ἀνώτατος τοῦ ψύχους βαθμὸς δὲν ἀπαντᾶται ἐν τῷ πόλῳ, καθὼς ἐπίσης ὁ ἱσημερινὸς δὲν εἶνε τὸ σημεῖον, ἐν ᾧ ἀπαντᾶται ἡ μεγίστη θερμότης.

Εἰς παλαιὸς ὥρολογιοποιὸς, ἐν *Vourgy* τῆς Ἑλβετίας, ἰσχυρίζεται ὅτι ἐφευρε μηχανισμόν, δι' οὗ ἐπὶ ἔτη δύνανται νὰ λειτουργῶσι τὰ ὥρολόγια, μὴ κανονιζόμενα. Κιθωτίου ἐσφραγισμένου καὶ παραδοθέντος ταῖς δημοτικαῖς Ἀρχαῖς τῆς πόλεως, τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1879. περιέχοντος δὲ δύο ὥρολόγια, ἀνοιχθέντος, εὐρέθησαν τὰ ἐν αὐτῷ ὥρολόγια ἀκριβῶς λειτουργοῦντα.